

R I I G I K O G U

4. istungjärk. **Protokoll nr. 68 (5).**

1921. a.

Sisu: 1. Päewakorra wastuwõtmine. — 2. Teadaanne Riigikogust tagasiastunud Riigikogu liigete kohta. — 3. Teadaanne juhatus poolt komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta. — 4. Eesti Iseseiswa Sotsialistliku Tööliste Partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Tõstamaa wallawanema Aleksander Tolli kohtulikule wastutusele wõtmise asjas. 5. Eesti Iseseiswa Sotsialistliku Tööliste Partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Wenemaa näljahädaliste abiandmise asjas. — 6. Eesti Iseseiswa Sotsialistliku Tööliste Partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele siseministeeriumi tegewuse kohta Pärnu maakonnanõukogu peale surwe awaldamise suhtes. — 7. Eesti Rahwakerakonna Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele kohtuwõimu rippumatuse rikkumise asjas. — 8. Põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seadus — II. lugemisel wastu wõetud. 9. Järgmise koosoleku aja ja päewakorra kindlaksmääramine. — 10. Seaduseelnõu wabariigi walitsemise ajutise korra § 12-a („Riigi Teataja“ nr. 109—1919 a.) ärakaotamise kohta — III. lugemisel — wastu wõetud. — 11. 7. päewakorra-punkti — ajutise walitsemise korra § 12-a põhjal wastu wõetud määrus kütteinete keskkomitee likwideerimise kohta — üleüldise komisjoni ettepanek — päewakorrast wäljajätmine. — 12. Ajutise walitsemise korra § 12-a põhjal maksmapandud seaduse patendi, kaubamärkide ja mudelite maksumäärade muutmise kohta — kinnitamine.

Riigikogu koosolek 20. oktoobril 1921. a. kell 11 hommikul Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 72 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab abiesimees **K.**

Wirma:

Sekretääri kohal abisekretäär **W. Pezold.**

Walitsuse lauas: riigikontrolööri k. t. **A. Meerits**, sõjaminister **J. Soots**, hiljem ilmuwad siseminister **K. Einbund**, rahaminister **G. Westel**, kohtuminister **J. Reichman**, tööstus-kaubandusminister **J. Kukk.**

Koosolek algab kell 11.30 min. hom.

1. Päewakorra Juhataja **K. Wir-**
wastuwõtmine. **ma:** Awan Riigikogu koos-
oleku. Päewakord on Riigikogu liigetele kätte saadetud. Ettepanekuid päewakorra muutmise kohta ei tehta. Loen päewakorra wastu wõetuks.

2. Teadaanne Mul on Riigikogule tea-
Riigikogust da anda, et Riigikogust on
tagasiastunud lahkunud rkl. Jaan. Santa
Riigikogu lii- ja tema asemele tuleb järg-
gete kohta. mine kandidaat Willem
Tiideman. Siis on veel
lahkunud rkl. **J. Allikso** ja tema asemele
tuleb järgmine kandidaat — **Eduard Kägu.**

3. Teadaanne Enne, kui Riigi-
juhatus poolt komis- kogu päewakorra juu-
jonidesse antud re üle läheb, kannab
seaduseelnõude sekretäär ette seadus-
kohta. te nimekirja, mida
Riigikogu Juhatus
komisjonidesse andnud.

Abisekretäär **W. Pezold** (loeb):
Üleüldisest komisjonist on tagasi tulnud: seaduseelnõu patentide, kaubamärkide ja mudelite maksumäärade muutmise kohta — antud rahaasjanduse komisjoni, ja seaduseelnõu Wene walitsuse poolt Eesti Aleksandri põllutöö keskkoolile tarwitada antud põllumajanduslise inwentaari nime-
tatud koolile omanduseks andmise kohta — antud maaseaduse komisjoni.

4. E. I. S. T. P. Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Tõstamaa wallawanema Aleksander Tolli kohtulikule wastutusele wõtmise asjas.

Juhataja **K. Wirma:** Riigikogu läheb esimese päewakorra - punkti juure.

(Arupärimise-ettepaneku tekst: „Riigikogule. Eesti Iseseiswa Sotsialistliku Tööliste Partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele.

Tõstamaa wallawanema Aleksander Tolli kohtulikule wastutusele wõtmise asjus.

Omawalitsusasjade peawalitsus on Pärnu maakonnawalitsusele ette pannud Tõstamaa wallawanemat Aleksander Tolli't wõtta kohtulikule wastutusele nuhtlusseaduse §§ 338 ja 339 põhjal. Ettepaneku põhjenduseks on toodud järgmised asjaolud:

Tõstamaa wallanõukogu juhataja Aleksander Tolli olla nõukogu koosolekul 22. aug. s. a. sellekohast ettenähtud korda (Liiwimaa talurahwa seadus 1866 a. § 20 punkt a.) rikkudes nõukogule ette pannud ja arutada, ebatõelt walgustada ja otsus-

tada lubanud küsimusi, mis wallanõukogu kompetentsis ei ole. Selle asemel, et maksimate seaduste ja määruste põhjal kohuse-truult eelarwet kokku seada, olla nõukogu ja wallametnikud Wabariigi Walitsuse ja maksimate seaduste ja määruste arwustamisele asunud tarwitades seal juures lubamata wäljaütlemise wiisi ja põhjendamata waateid.

Tõstamaa wallanõukogu koosoleku protokollist 22. aug. s. a. nr. 12 punkt 3 selgub, et wallawanem Tolli, awades läbirääkimisi walla eelarwe kokkuseadmisel, esines pikema ülewaatega walla majanduslise järje kohta. Kalkuleerides walla hädatarwilikult sunduslikka wäljaminekuid ja seaduslikka sissetulekuid, jõudis wallawanem oma ülewaates sellele kurwale lõpukokkuvõttele, et wald rahaliselt wõimatu raskes seisukorras ja puudujääk paratamata. Ta pani ette wallanõukogule juhtida walitsuse tähelpanu selle tõsiasja kui praeguse puuduliku maksusüsteemi paratamatu tagajärje peale ning paluda walitsuselt puudutatud küsimuste peatset lahendamist.

Wallanõukogu tunnistas wallawanema ettekande ühel häälel õigeks ning otsustas pöörata sellesisulise ettekandega Wabariigi Walitsuse poole, teda paludes wõtta esitatud küsimused tõsisele järelkaalumisele ning neid lahendades wõimaldada walla omawalitsuse takistatud töö jätkamist.

Sarnane oli see kuritegu, mille eest omawalitsusasjade peawalitsus Pärnu maakonnawalitsusele on ette pannud, wõtta kohtulikule wastutusele Tõstamaa wallawanemat Aleksander Tolli't nuhtlusseaduse §§ 338 ja 339 põhjal, milles on ette nähtud kõige kergema karistusena ametniku ametist tagandamine.

Leides, et wallawanem walla eelarwe kokkuseadmisel on mitte üksi õigustatud, waid otse kohustatud tutwustama wallanõukogu walla majandusliste wäljawaadega, wälja minnes neist seadustest ja määrustest, millel walla eelarwe baseerib, ja arwates, et igal wallanõukogul ühes wabariigis ja pealegi „demokraatlisel“ peaks olema, kui igal wabariigi „alamalgi“, õigus pöörata Wabariigi Walitsuse poole palwetele, ning nähes omawalitsusasjade peawalitsuse ülalmainitud ettepanekus walla omawalitsuse minimaalsete õiguste eitamist ning ta algelise wõimupiiri lubamatut kärpimist, paneb ette Eesti Iseseiswa Sotsialistliku Töölise Partei Riigikogu rühm Riigikogule pöörata Wabariigi Walitsuse poole järgmise arupärimisega:

1) Kas on Wabariigi Walitsusel teada omawalitsusasjade peawalitsuse ettepanek

Pärnu maakonnawalitsusele Tõstamaa wallawanema Aleksander Tolli kohtu alla andmise asjus;

2) mis ajast ja mil põhjusel loeb Wabariigi Walitsus kuriteoks, kui wallanõukogu wallawanema ettepanekul otsustab pöörata palwega Wabariigi Walitsuse poole, et see waldade rahaliselt rasket seisukorda lahendada katsuks;

3) kas ja kuidas mõtleb Wabariigi Walitsus edaspidi kaitsta walla omawalitsusi omawalitsusasjade peawalitsuse omawoliliste repressioonide wastu wõi tahab ta ka tulewikus lasta lahendada waldade majandusliselt rasket seisukorda ainuüksi walla ametnikkude ametisttagandamise katsete teel, ja

4) kui Wabariigi Walitsusel on weel muid kawatsusi omawalitsuste majanduslise järje lahendamise alal, siis missuguseid nimelt ja millal ta mõtleb nendega esineda?

Palume wõtta see arupärimine Riigikogu 20. oktoobri s. a. koosoleku päewakorda.

Tallinn, 18. 10. 21.

E. I. S. T. P. Riigikogu rühma nimel:

(Allkirjad) Oskar Gustawson,
A. Hansen,
P. Keerdo.“)

Juhataja **K. Wirma**: Sõna on rkl. Gustawson'il arupärimise põhjendamiseks.

O. Gustawson (is.): Kahtlemata meie Wabariigi Walitsus laseb ennast juhtida oma walitsemise lõbusas töös hooaja huwidest. Ta tahab olla alati wärske ja paljupakkuw, alati wastutulew sesooni nõuetele. Põhjendades käesolewat arupärimist ei saa jätta tähendamata, et see Tõstamaa asigi on üks hooaja number, üks pisike pärl seesuguste suuremate tükkide reast, mis on läinud moodi wiimasel ajal. Praegune sesoon läheb kindlasti mõjuawalduste tähe all. Ja ma ei eksi wist mitte palju, kui ütlen, et seegi wastne waim on kindlasti sisse antud ja kantud herra siseministri agarast inspiratsioonist. Sest siseministeeriumist löödi see uuem mood lahti sellega, et Pärnu maakonnawalitsuse põllumeeste päästmiseks, kellel oli ja on praegugi kitsas käes, hirmutati wastarinda: küll me teile näitame, kui te mõistust pähe ei wõta ja tantsima ei hakka põllumeeste pilli järele. Seda debüüti käsitab meie teine tänane arupärimine ja ma ei tarwitse temast kõneleda pikemalt.

Enne kui asuda käesolewaks arupärimiseks põhjustandwa järjekordse juhtumise juure Tõstamaal, tahaksin ma mööda min-

nes weel puudutada üht hooaja sündmust, mis väliselt väga operetiline, ent seesmiselt seda sügawama tähendusega. See juhtumine näitab, kuidas see uuem hooaegne siseministri waim on wõidurikkalt marsimas meie walitsuse kõige kõrgemaisse sfääridesse. Üks väga kõrgelseisew wõimukandja oli seadusliku korra põhjal määratud külakubjaks wallas, kus tal talu. Herra Einbund ruttas jalamaid seda seaduspärast korraldust seaduswastaselt tühistama. Ja et ta tegu ning eeskuju tänulikult hinnata mõisteti, seda näitab „Sotsiaaldemokraadi“ teade ühest „suuremast wennast“, kes on kutsunud kohtu esimehe üles Toompea lossi selleks, et ka kohtuusse katsuda sisse kanda seda mõjuwalduste moodi ja meetodi. Rahwaerakonna tänane arupärimine kinnitab seda tõsiasja oma kord ning Riigikogu peab ütlemale, kas ka tema heaks kiidab selle suurendatud moodi: Ei wõi muud kui soowida õnne herra Einbund'ile ta uue wõidu puhul, mis äratub üllatust isegi ta oma erakonnas.

Ning nüüd, tulles tagasi käesolewa arupärimise juure, pean ma juhtima tähelepanu kõige pealt selle tõsiasja peale, et Tõstamaa juhtumiseski on tegew herra Einbund'i käsi siseministeeriumi omawalitsusajade peawalitsuse kaudu. Nagu Riigikogu liikmed arupärimise tekstist näha wõiwad, on omawalitsusajade peawalitsus Pärnu maakonnawalitsusele ette pannud wõtta kohtulikule wastutusele Tõstamaa wallawanem Aleksander Tolli. Ettepanek on põhjendatud järgmiselt: Tõstamaa wallanõukogu juhataja Aleksander Tolli olla nõukogu koosolekul 22. aug. s. a. sellekohast ettenähtud korda (Liiwimaa talurahwa seadus 1866 a. § 20 punkt a.) rikkudes nõukogule ette pannud ja arutada, ebatõelt walgustada ja otsustada lubanud küsimusi, mis wallanõukogu kompetentsis ei ole. Selle asemel, et makswate seaduste ja määruste põhjal kohusetruult eelarwet kokku seada, olla nõukogu ja wallaametnikud Wabariigi Walitsuse ja makswate seaduste ja määruste arwustamisele asunud tarwitades seal juures lubamata wäljaütlemise wiisi ja põhjendamata waateid.

Wõib olla on Pärnu kohus sõnakuulelikum, kui Tallinna kohus Inglise-Balti laewatehase asjus ja annab kõrgele wõimule järele, mis tagandab Tõstamaa „mässulise“ wallawanema ametist ehk mõistab ta wangi. Et Riigikogu liikmed ise wõiksid otsustada selle riigiwastase waimu, lubamata wäljaütlemiswiisi ja põhjendamata waadete üle, mille pärast wallawanem was-

tutusele wõetud, loen ma ette Tõstamaa wallanõukogu koosoleku protokollist 22. aug. s. a. nr. 12 punkt 3 mõned wärwikaamad wäljawõtted wallawanema ettekandest: „Wallawanem esines nõukogule pikema ülewaatega walla omawalitsuse praegusest seisukorrast walla eelarwe kokkuseadmise puhul, ette tuues asjaolusid, mis walla omawalitsuse tegewuse niiwõrd raskesse seisukorda on wiinud, et teda wõimatu edasi jätkata. Ettekandes käsitas wallawanem küsimusi, millest wald omal jõul üle ei saa, just keskwalitsuse puudulikkude korralduste tõttu, mis walla omawalitsusesse puutuwaid küsimusi kohapeal kõne alla ei lase wõtta. Sellepärast tegi nõukogule ettepaneku keskwalitsuse poole pöörata järgmiste küsimuste lahendamist paludes: 1) Maamaksude küsimust:

Maksu on walla heaks lubatud wõtta ei mitte vähem ega rohkem kui

a) maade puhta sissetuleku rubla pealt 5 m. 25 p.

b) hoonete puhta sissetuleku rubla pealt 75 p.

c) wabrikute puhta sissetuleku rubla pealt 1 m. 75 p.

Sellest oleks wallal 91.060 m. 25 p. sissetulekut loota. Tulumaksust 10% — sellest oleks wallal 50.000 sissetulekut loota.

Tööstusmaksust:

Wallas on 9 paari wesikiwa — wallanõukogu otsustas wõtta —

7 paari tuuleweski kiwide pealt
à 3000 m. 21.000 m.

2 paari wesiweski kiwide pealt
à 6000 m. 12.000 m.

Kokku 33.000 m.

Seda maksu walitsuse poolt ei kinnitata, et see kõrge on. Rohkem tööstusmaksust sissetulekut loota ei ole. Nõukogu on küll püüdnud tööstusettewõtteid, nagu telliskiwi-, willa-, sae-, sindli- ja tarklistehaseid tööstusmaksu alla panna ja maksude ülemmäärade kawandi kinnitamisele saatnud. Kuid kirjawahetus on sellel alal juba märtsikuust tagajärjetult käimas. Ainult niipalju on teatatud, et kui wald tööstusettewõtete puhast tulu ei tea, siis ei wõi maksude ülemmäärade kawand kinnitust leida.

Et wallal wõimatu seda teada, siis ei saa selle maksu peale eelarwet rajada.

Maks aurumasinade ja naftamootorite pealt. Wallas ärilisteks otstarbeteks tar-

witatawaid jõumasinaid ei ole, on ainult wiljapeksu otstarbeks. Kui need maksu alla panna, siis juba ka hobused, kes masinaid ümber weawad ja pahmast tallawad.

Maksu jalgrataste pealt wõtta pole õige niikaua, kui teised liikumise abinõud maksust wabad, ja kui seda wõtta, siis on loota 500 marka, ütle wiissada marka, sissetulekut.

Weoõrimaksu ja sõiduhobuste ja sõiduriistade maksu loota pole, sest et maksuobjektid puuduwad.

Isikumaks. Et tulumaksu alla kõik tööjõulised isikud wallas kuuluwad, siis pole isikumaksul mõtet — wõib olla kas isikumaks ehk tulumaks. Kahekordselt on maks raske sisse nõuda ja sünnitab palju rahulolematust. Kui käesolewal aastal siiski isikumaksu wõtta, siis tähendaks see maksuobjektide kahekordset maksude alla panemist, kuid sellest oleks wallal 140.000 marka sissetulekut loota.

Nii on siis, lubatakse wallale maksusid wõtta osalt sealt, kust wõtta pole ehk lubatakse wõtta teatud summa, selle peale waatamata, kuidas see walla eelarwele wastab.

Tähendab, kui on walla sissetulekuid piiratud, siis on ka wäljaminekud piiratud ja wald wabaneb kohustustest waeste hoolekande, kui ka koolide ja muude asutuste wastu sedawõrd, kui wald maksudega piiratud. Wallal oleks veel sissetulekut loota wiinatshekkide wäljaandmisest 90.000 marka.

Walitsuse korraldusel wõõrandatakse $\frac{1}{2}$ osa wiinatshekkide maksust. Wiinatshekkide wäljaandmine tarwitab wallalt täiesti ühe inimese tööjõu ja tshekkide plangid on kallid osta, nii et wald tshekkide wäljaandmise peale sedasama kulutab, mis ta saab. Juba raha ärasaatmine karskusseltsile, punaseristi seltsile ja kultuurkapitaali heaks, ning nende arwete üle aruandmine igal kuul tarwitab wallalt tööd, jõudu ja kulu, aidates seda tulu kuludeks muuta. Nii on walitsus jälle walla tulude kärpimisega hakkama saanud selle asemel, et walla tulude tõstmise küsimust lahendada aidata. Wähemalt walitsusel on ju piiritusest saadud tulu kasutada, kust nimetatud asutusi oleks wõinud rahuldada.

Walla kantseleimaksust oleks veel wallal 1.000 marka ja laada ja turuplatsi maksust 1.000 marka loota.

Nii ulatab walla tulude kogusumma 406.560 m. peale, muidugi sel juhtumisel, kui walitsus sel määral maksude ülemmäärad kinnitab.

Et walla eelarwe kokkuseadmisega küllalt wiiwitatud ja maksude ülemmäärad senni kinnitamata, siis tuleks siiski walla eelarwe kokkuseadmisele asuda, et näidata saaks tõelisi ettenähtud kulusid ja selle läbi maksusüsteemi puudusi, seda muuta paludes.

Koolide küsimus: wald soowiks Tõstamaa mõisa herrastemaja ühes kõrwaliste hoonetega omandada. Hooned hinnati sellekohase komisjoni poolt 196.835 marga peale, kuid ostuhinnaks määrati 984.170 marka. Et Tõstamaa koolimaja wana ja otstarbet ei täida, siis tuleks walitsuse poolt pöörata ja paluda, et Tõstamaa mõisa hooned, mis ka walla koolikrunti planeeritud, hindamise hinnaga saaks wallale müüdüd ehk $\frac{1}{2}$ % esialgu üüritud, kuna nüüd üüriks elumaja eest 1% ja kõrwaliste hoonete eest 4% nõutakse ostuhinnast arwates, olgugi, et kõrwalised hooned ka kooli tarwituseks lähewad, mis rentimise korral ühe hinna alla saaks käima.

Koolimajad tarwitawad käesolewal aastal suuremaid remonte ja 1. septembrist s. a. kohustab kooliõpetajate palgaseadus walda osa palkasid oma kanda wõtma, nii et koolide kulude-eelarwe 263.305 marga peale ulatab.

Kuid kulude tegemiseks on wallale woli antud ja koguni sunduseks tehtud (tõenduseks kooliwalitsuse eeskirjad).

3) Wallamaja ehitamise küsimust ei saa rahalise kitsikuse tõttu läbi wiia, kuna wallamaja wana ja ära iganenud: Ermistu karjamõisast planeeriti krunt 9 hektari suuruses ühe mõisa elumaja ja kõrwaliste hoonetega. Need hooned hinnati komisjoni poolt 36.833 marga 75 penni peale ja otsustati nõukogu poolt wallamaja tarbeks ostuteel omandada selle hinna eest.

Nüüd on teada, et nende hoonete ostuhind 147.355 marka on, siis on wald raha puudusel ja põhjustel, et hoonete wäärtus sellele hinnale ei wasta ostumõttest summitud loobuma.

Walla ja koolimaja tarbeks mõisa majade omandamise küsimuse juures pikemalt peatades, wallawanem leidis, et need küsimused riigi huwidega ligidalt ühenduses — koolimaja üldhariduse edendamiseks ja wallamaja wallawalitsuse mahutuseks, kellelt riigiwõimu teostamist koha peal nõutakse.

Sellest seisukohast wälja minnes tehti omal ajal walla omawalitsuste ellukutsamise puhul walitsuse poolt kohalistele mõisapidajatele ettepanek kaasa aidata walla-

maja ja koolide ruumide muretsemises. (Waata Liiwimaa talurahwa seadus). Kuuramaal isegi kohustades tasuta selleks otsarbeks ehitusmaterjaali andma.

Nüüd wõorandati mõisad kõigi nende peal lasuwate wõlgade ja kohustustega riigi omanduseks.

Tähendab, riik peaks sellel alal juba kohaliste omawalitsuse asutustele rohkem wastu tulema, sest et wallamajas ka riiklisi ülesandeid täidetakse. Nagu näha, ei ole walitsuse poolt sellel alal wastutulekut märgata. Hoonete hinnatud wäärtusele lisatakse riigi heaks kasuprotsendid juure selle wastu, et hinnatud wäärtusest osa riigi kanda wõtta ja wallale odawamalt majasaamist wõimaldada.

Ka kütte muretsemise küsimuses on walitsuse poolt wähe wastutulekut märgata.

Minewal aastal läks pika kirjawahetuse järel korda koolide tarbeks taksihinnaga küttepuid saada. Kuna wallamaja ja waestemajade kütmiseks puid ainult turuhinna eest müüdi, ei wõetud arwesse, et nende puude soendusel ka riiklisi asju tuli ajada. Wanal mõisnikkude ajal oli walla puude saamine wõrdlemisi odawam turuhindadest, ja palju korrapäralisem.

Need küsimused tuleks walitsusele ette kanda kiiret lahendamist paludes.

Wallanõukogu seda ettekannet ära kuulates ja teades, et see kõik õige, otsustas ühel häälel lahtisel hääletamisel sellesisulise ettekandega walitsuse poole pöörata, paludes neid küsimusi tõsise järeлкаalumise alla wõtta ja walla omawalitsusele tööjätkamist wõimaldada."

Sarnane on siis see mässuline ettekanne, mille eest wallawanem kohtulikule wastutusele wõetakse. Kuid asja sisuliselt wõttes ei saa wist keegi salata, et siin on puudutatud asjaolusid, mis wäga tõsised ja mille lahendamise järele kiwidki juba kiskendawad. Ja just see asutus, kes on asunud trahwima, siseministeeriumi omawalitsusasjade peawalitsus, peaks teadma, et wallad on wiidud rahaliselt otse pankroti äärele. Seadustes ja määrustes fikseeritud maksumäärad ei wasta kaugelgi walla wäljaminekutele, kassad on waldades alati tühjad ja seal walitseb alaline rahapuudus. Meie seadused ja määrused on alati longanud tagant järele ja walla omawalitsused on pidanud eelarweid tihti tagurpidi wõetud korrast, mitte eelolewaks, waid möödaläinud aastaks kokku seadma. Kes wallaasutustes tegew on olnud, see teab,

kuidas see walla asjaajamist halwab. Pealegi on neil seadustel ja määrustel wäga palju nõrku külgi ja just seal, kus nad kõige kindlamad peaks olema. Wõtame, näituseks, tööstusmaksu. Tõstamaa wallawalitsuse ettekandes on öeldud, kuidas wald juba kewadest saadik suurt kirjawahetust peab, et oma wallas asuwaid tehaseid ja tööstusasutusi maksu alla panna. Aga wallawanem peab oma ettekandes leppima selle lakoonilise tähendusega, et ainult teatatud on, et enne, kui wallanõukogu ei muretse kindlaid teateid tööstusasutustelt puhaskasu suuruse kohta, ei saa walla heaks mingisugust maksu wõtta. Aga, nagu wallawanem ütleb, ei ole wõimalik wallal neid teateid saada ja järjekult seda maksu üleüldse wõtta ei saa. Samuti on kinnitamata maks weskite pealt.

Selle eest aga püsib täiesti kindlana oma kohal isikumaks, see wana ja armas peamaks. Näib, et ikka enam ja enam läbi lööb meie Riigikogu esimehe, herra Strandman'i uus õpetus, et meil peawad maksma ühe palju: „waene“ wastmiljonäär ning keh w proletaarlane, kellel midagi pole. On ju nii häbemata lihtne see süsteem — maksab nina, ükskõik, kelle peas ta on. Ei mingid liigitusi ega klassiwaheid. Uus haridusmaks on kõige uuemaks saawutuseks selle progressi suhtes. Selle maksuga tahetakse pealegi pirn panna haridusasjade ning õpetajatele, neid asetades wastollu kohalikkude elanikkudega. Ja kes saaks weel salata, et ei oleks õige kõigi waldade kohta, kui ettekandes öeldakse, et waldadel lubatakse maksusid sealt wõtta, kus neid wõtta ei olegi. Edasi tahaksin juhtida tähelpanu ühe teise asjaolu peale, mis Tõstamaa meeste ettekandes tabawalt iseloomustaw. Seal on nimelt juhitud tähelpanu selle wastolu peale, mis walitseb walla omawalitsuse ja keskwalitsuse wahel. Näib, nagu asuksid need asutused sõjajalal, ja wastutulekut walitsuse poolt ei ole mitte poole penni wäärtki näha, waid just wastuoksa: walitsus püüab igal sammul teha head äri wallawalitsuste kulul, kelle sissetulekud nii kui nii äärmiselt piiratud. Tõstamaa wald tahab osta kooli jaoks Tõstamaa mõisa herrastemaja, mille hindamiskomisjon hindab 196.835 marga peale. Armuline kroonu aga määrab majahinnaks 984.170 Emk. Tõstamaa wallamaja on wana ja wilets. Ermistu karjamõisa planeerimisel jäetakse wallamaja jaoks maa ühes wastawate ruumidega. Hooned hinnatakse komisjoni poolt 36.833 marga wäärtuses. Ent walitsus siputab hinnale

nõnda palju manu, et 147.355 marka täis tuleks. Et wananenud hoonete wäärtus sellele hingehinnale kaugeltki ei wasta, on wald sunnitud ostmismõttest loobuma. Nõndasama ei tulda waldadele teragi wastu küttepuude andmises. Koolidele kütte saamise pärast peab kuude kaupa kirju wahetama, enne kui heaks arwatakse anda kütet taksihinnaga. Wallamaja jaoks aga ostepärgu küte turuhinnaga. Ja mis kõige imeelikum: seesama kitsi kroonu, kes kuraditeni kaupleb waldadega iga marga ja iga penni pärast, on otse häbemata helde ja suuremeelne, kui on tegemist Tootsidega ja teiste herrasmeestega. Ma loen tarwiliseks tähendada, et ma siin mitte ei mõtle Lutsu wõrukaela, waid Tõstamaa Tootsi, kes ka oli omal ajal mõisawalitseja ja praegu kroonu waranduste omaette ülewõtja. See ettewõtlik herra on hankinud enda kätte peaaegu poole Tõstamaad kõigi ta järwede, rohtaia, telliskivi ja teiste tehastega ja — kõik otse wõileiwa hinnaga, järwe ei pakutudki wälja, waid anti see üle Tootsile niisama kodusel wiisil. Rohuaia rent alan dati 12.000 marga pealt 1800 marga peale — Toots ju waene miljonäär, ega teda liialt koormata tohi. Telliskiwilööw pakuti tulisejalu ilma enampakkumiseta wälja terwelt 25 aasta peale — selle ränga tingimisega, et Tootsi-herra lubaks parandada lööwi põletisahju, mis tööpoolest suuremat parandust ei wajanudki. Herra Toots julgeb endale lubada sedagi, et ta rewolwri nina alla pistab metsawahtidele, kui need, teda tabades tegemast metsas korraldusi puude mahawõtmiseks, julgewad küsida: Kas herral metsaraiumiseks luba ka ikka on wõi? Herra Toots julgeb, sest seda seadussilm ei näe, ega kuule kohtu kõrw. Seadus ja kohus olgu walwel, et omawalitsuse asutused „täidaksid oma ülesandeid kohusetruult ja waikides.“

Waatke, siin seisabki küsimuse raskuspunkt. Nuhtlusseaduses on terve rida paragrahwe, mille alla wõiks wiia Tootside ning nendega kokkusahkerdawate walitsusametnikkude häbematud soomusetegemised — neid paragrahwe ei tarwitata mitte. Aga kui wallanõukogu julgeb juhtida walitsuse tähepanu walla omawalitsuse rahaliselt raske ja otse wõimatu seisukorra ning selle põhjuse peale, siis on omawalitsus- asjade peawalitsusel sedamaid peos paragrahw ja mund kui kaela sellega. On kindel, et keskwalitsus ka edespidi sihilikult tarwitab seda kahekaalu mõõtu, nõnda nagu see ainult ja üks on mõeldaw ühes demokraatlikus wabariigis. Samuti aga on

kindel, et tööliste edustajad omawalitsuse asutustes ei tohi jätta ega jäta kasutamata ühtegi abinõu, et wõidelda keskwalitsuse püüete wastu ta hoogu wõtwais katseis, wõetada kõik maksukoorem kehewemate kaela. Nad peawad paljastama ja paljastawadki kõiki demokraatliku korra demokraatlikka jõledusi — trahwitagu neid nõnda palju kui tahes. Tõstamaa wallanõukogule ei tule sarnane trahwiõnnistus esimest korda. Juba Konstantin Päts'i esimese walitsusaja algupäewil kiusas wabariigi prokuröör Jaan Temant wallanõukogu kurjasti, tehes korralduse, et Tõstamaa wallanõukogu terwes koosseisus wastutusele wõetaks ühe tema liikme põhjuse ta wangistamise puhul wallanõukogus wastuwõetud protesti wastuwõtmise pärast. Prokuröör luges nimelt Wabariigi Walitsuse teotamiseks protestis märkuse, et meil „küll sõnu tehakse demokraatlikust korrast, aga tegelikult käiakse tsariaegse korra ja seaduste järele“. Protsess kestis paar aastat ja lõppes prokurööri-herra kaotusega, sest kohus pidi tahtes-tahtmata konstateerima, et meil tõesti maksawad tsariaegsed seadused, ja järjelikult siis ka tsariaegne reshiiim. Ning nüüd on seda tõsiasja liigne kord kinnitanud omawalitsus- asjade peawalitsus oma ettepanekuga wõtta kohtulikule wastutusele Tõstamaa wallawanema Tolli kõrwalekaldumise eest seitsmest tsariaegsest korrast, mille maksuse konstateerimise eest wabariigi prokuröör omal ajal terve nõukogu kohtu alla andis.

Omawalitsus- asjade peawalitsus on sedapuhku pisut huupi rabanud, rehkendades, et ei tule ajada pikka lori „punase“ Tõstamaaga: kaela talle paragrahwiga! Hoop on antud ja ta on tabanud mitte mõnda „punast“, waid riigi truude põllumeestekogude üht liiget — Aleksander Tolli. Ma jätan täiesti põllumeeste enda asjaks hinnata nii wõi teisiti seda siseministee- riumi poolt nõnda häbemata mässumeelseks tembeldatud ettekannet, mis esitatud nende oma kääriwa killa ühe mestimehe poolt. Ma konstateerin waid tõsiasja, et ei ole tõesti mitte wähe neid wäikepõllumehi, kellel sest Eesti demokraatlikust korrast samuti willand kui töölistelgi. Ma panen ette see arupärimine wastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: On ettepanek tehtud seda arupärimist wastu wõtta. (Häälletatakse.) Ettepanek on saanud poolt 21 häält. Kuna aga arupärimine 25 häälega wastu wõetakse, siis on herra Gustawsoni ettepanek tagasi lükatud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

5. Eesti Iseseisva Sotsialistliku Töölise Partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Wenemaa näljahädalistele abiandmise asjus.

(Arupärimise-ettepaneku tekst: „Riigikogule. Eesti Iseseisva Sotsialistliku Töölise Partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Wenemaa näljahädalistele abiandmise asjus.

Oma eelmise istungjärgu lõpukoosolekul wõttis Riigikogu ühel häälel wastu järgmise soowiawalduse:

„Silmas pidades, et suurt ligemat naaberriiki — Wenemaad — on tänawu tabanud õnnetus laialdase wiljakalduse näol, awaldab Riigikogu soowi, et Eesti Wabariigi Walitsus leiaks teesid selleks, et Eesti rahwale wõimaldada jõudu mööda olla abiks suurele naaberrahwale näljahäda ja selle õnnetuse tagajärgede wastu wõitlemiseks.“

Wabariigi Walitsus hakkaski warsti neid abiandmise wõimalusi Eesti rahwale soetama, ent õieti omapäraselt. Omal koosolekul 5. augustil s. a. otsustas Wabariigi Walitsus küll annetada 10 miljoni Emk. Wene näljahädaliste toetamiseks, kuid selle juures asus ta ühtlasi abiandmise otsekohesele kitsendamisele, wõttes seisukoha, et Wenemaa näljahädaliste awitamine sündida wõib ainult ja üksi Eesti punaseristi kaudu. Nimetatud otsuse põhjal ruttas siseministeeriumi administratiiwajjade peawalitsus seletama, et Wenemaa näljahädalistele abiandmise suhtes väljaspool punaseristi, muid korjanduse korraldusi, nagu agitatsiooni koosolekuid, miitinguid, pidusid jne., üleskutseid ajakirjanduses ei ole wõimalik lubada. Analoožilise seletuse awaldas punaseristi peawalitsus, teatades, et abiandmise korraldamisel „mingisuguseid iseseiswaid organisatsioone ega iseäralist kontrolli Eesti wabariigi piirides lubatud ei ole.“

Walitsuse 5. augusti s. a. keeldmäärusega oli Wenemaa näljahädaliste tegelik awitamine sama hästi kui maha maetud. Sest punaseristi peawalitsuse ennastsalgaw awitamistöö on siiani awaldunud ainult selles, et ta walitsuselt määratud rahalise abi arwel 15 wagunit toiduaineid kokku ostis ja Moskwa toimetas ning „Eta“ kaudu awaldas waewalt 50-realise wärwitü üleskutse ja kroonulised tingimised neile, kes awitada tahawad ja — muud ei mi-

dagi. Selle asemel, et propageerida awitamistarwet ja luua abiandmise komiteid kohtadel, on punanerist agaralt ametis olnud poliitikategemisega, tingides endale tagatise, mis wõimaldaksid näljahädalistele abiandmise kätte all anda abi ainult ja üksi kodanlise klassihuwide sihis teatud kihtidele.

Loomulik, et töölisel sarnastel asjaoludel Wenemaale abiandmisest punaseristi kaudu ilmtingimata keelduma peawad, ning nõnda Eesti töörahwale sulutud tee selleks, et kaasa aidata wõida näljahädaliste awitamiseks Wenemaal. See omapäraselt halwatud „abiandmine“ on seda iseäralikum, et ei leidu ühtegi teist maad, kus oleks maksmas sarnane demokraatlik keeldkorraldus. Igalpool on loodud iseseiswad tööliste abiandmise komiteed, kes takistamatalt korraldawat korjandusi, koosolekuid, manifestatsioone, jne. jne. Seal loetakse awitamiswabadus iseenesest mõistetawaks asjaks, mida ei söanda piirata kodanline walitsus, waatamata, et ta ametliku abiandmise suhtes Wenemaa näljahäda oma huwides kasutada tahtes ise abiandmise asemel kangekaelselt kaupleb tagatise pärast.

Lugedes Wenemaa näljahädaliste wiibimata awitamise tingimata tarwilikuks ja leides, et enam edasi kesta ei tohi sennine seisukord, kus punanerist ise midagi ei tee awitamiseks ega ka teisi awitada ei lase, ning nähes abiandmist väljaspool punaseristi keelawas määrukses kodanikkude elementaarsemategi õiguste lubamatut rikkmist, paneb ette E. I. S. T. P. Riigikogu rühm Riigikogule pöörata Wabariigi Walitsuse poole järgmise arupärimisega:

1) Kas on Wabariigi Walitsusel teada, et Eesti punanerist midagi ei tee selleks, et Wenemaa näljahädalisi tegelikult awitada.

2) mis mõtleb Wabariigi Walitsus teha, et teostada rutulist ametlikku abiandmist, ilma miskisuguste tingimisteta ja tagatiste nõudmiseta Wene nõukogude walitsuselt.

3) mis otstarbel on Wabariigi Walitsus maksuma pannud abiandmist kitsendawa keeldmääruse ja

4) millal mõtleb Wabariigi Walitsus seda keeldmäärust tähistada ning kodanikkude rikutud annetamisõigust jalule seades, panna maksuma täieliku wabaduse Wenemaa näljahädalistele abiandmise korraldamisel?

Palume wõtta see arupärimine Riigikogu 20. oktoobri s. a. koosoleku päewakorda.

Tallinn, 18. X. 21.

E. I. S. T. P. Riigikogu rühma nimel:

(Ällkirjad) Oskar Gustawson,

A. Hansen,

E. Jonas.“)

O. Gustawson (is.): Juba suwekuudest peale hoiab põnewuses rahwuswahelise tähelpanu Wenemaa näljahäda — ränk looduslik õnnetus, mis on tabanud umbes 30 miljoni elanikku 600 tuhande ruutwerstalisel maa-alal. Peaks uskuma, et seistes selle ränga õnnetuse ees, tohiks inimkonnal olla õieti üks ja see ainus seisukoht: appi minna! Aga waadates tõsiasi ja sündmusi, nii nagu nad on hargnenud Wenemaa näljahäda ümber, peab konstateerima, et see seisukoht ei ole kaugeltki mitte ainu mõõduandew. Sest siin ei tohi lasta silmist üht otsustawa tähendusega fakti, mis seab awitamise küsimuse risti ühelt poolt kategoorilise käsuna proletariaadile ja teiselt poolt komistamiskiwiina kodanlusele: näljahäda on tabanud mitte kodanlist, waid töörahwa riiki, kus walitsemas proletariaadi diktatuur. Kodanlus ei taha miski hinna eest minna appi sellele maale, kelle walitsus talle on olnud ja on praegugi lõikawaks pinnaks silmas ja kelle kukutamiskatseteks ta nõnda palju on kulutama pidanud. Teiselt poolt aga tahaks ta nii heameelega teha suure inimarmastaja heldet ja armulist nägu. Sellest see poolikus ja kahepaikne kõhklemine.

Lloyd George oskas talle omase kawalusega anda jumalikult tabawa wormulatsiooni kodanlise ilma manööwerdawa abiandmise küsimuse defineerimisel, kui ta alamkojas peetud kõnes augusti algupoolel ütles: „Meie seisame siin kõige hirmsama katsumise ees, mis aastasadadest saadik maailma on tabanud. Niisuguse hirmsa õnnetuse juures peame kõik eelarwamised endist ära heitma. Liitlased ei taha Wenemaa näljahäda poliitiliseks/ otstarbeks ära kasutada.“ See on seisukoha esimene ja ta jaataw pool. Edasi ütles Lloyd George: „Wäljamaalt on aga wõimatu saada toiduaineid, kui nõukogude walitsus ei tunnista oma kohustusi nende ainete tasumise asjus, mis Wenemaale ennemalt on saadetud.“ Ja see on selle seisukoha teine ning ta tingiw, õigem, eitaw pool. See on lühidalt: 1) Meie ei tee Wenemaa

näljahädaliste awitamise küsimusest poliitilist küsimust ja 2) meie teeme sest küsimusest siiski poliitilise küsimuse. Ja sellesse kahepaiksesse wormulatsiooni mahub uhkesti ära igasugune orientatsioon awitamise küsimuses, olgu ta nii metsikult leppimatu ja inimsööjalik kui ta iganes on. Ning selles on ta suurim tarkus ning suurim rumalus.

Eesti wabariik oli üks esimestest, kes Riigikogu soowiawaldawal algatusel ja walitsuse teostamisel asus awitama Wenemaa näljahädalisi Inglis orientatsiooni eestipärases waimus, weel enne kui Lloyd George oma awitamise usutunnistuse wormuleerida oli jõudnud. Oma eelmise istungjärgu lõpukoosolekul 30. juulil s. a. wõttis Riigikogu wastu järgmise soowiawalduse, Riigikogu liikmelt Laidoner'ilt ette pandud:

„Silmas pidades, et suurt ligemat naaberriiki — Wenemaad — on tänawu tabanud õnnetus laialdase wiljakaalduse näol, awaldab Riigikogu soowi, et Eesti Wabariigi Walitsus leiaks teesid selleks, et Eesti rahwale wõimaldada jõudu mööda olla abiks suurele naaberrahwale näljahäda ja selle õnnetuse tagajärgede wastu wõitlemiseks.“

Ettepaneku tegija rõhutas, et meil tulla minna appi esiteks puhthumanitaarseil ja teiseks utilitaarseil põhjusil, et end abiandmise kaudu kaitsta Wenemaalt meie walguda wõiwate taudide eest. Poliitilistest tingimistest ei kõnelenud herra Laidoner sõnagi. Ja ei olnud tarwiski, sest poliitilise noodi andis Wenemaale just selsamal päewal ära meie wälisminister Ants Piip, sellega awades terawate, märgukirjade seeria — Helsingi konwerentsi otsekohese tulemusena.

Ma mainin seda asjaolu, et näidata, kuidas apoliitiliseks asjaks tunnistatud näljahäda hakati algusest peale kasutama poliitiliselt — meil ja mujal. Meie walitsus leidis, et peale wälispoliitilise surweawaldamise seda asja wäga hästi wõib kasutada sisepoliitilise reshüümi süwendamise suhtes. Meie walitsus hakkas wäga omapäraselt leidma Riigikogu poolt soowitatud teid Eesti rahwale, et aidata wõida Wenemaa näljahädalisi: „Omal koosolekul 5. augustil s. a. otsustas Wabariigi Walitsus § 12-a korras määrata 10 miljoni Emk. krediiti Wenemaa näljahädaliste toetamiseks, ühtlasi tehes otsuseks, et abiandmine peab sündima Eesti punaseristi kaudu. Kui mõnelt poolt arwati, et see käiks ainult riikliku abiandmise kohta, siis eksiti wäga,

mitte osates vääriliselt hinnata meie demokraatliku walitsuse demokraatlikka wõtteid. Et see otsus tähendas igasuguse abiandmise monopoolset koondamist punaseristi kätte, see selgus warsti.

Töölise ametiühisuste keskorgaanide esitajad Tallinnas otsustasid enestewahelelistel nõupidamistel korraldada Wenemaa näljahädalistele abiandmist järgmiselt: Tallinnas asuks abiandmise keskbüroo. Wastu wõtaks töölise ametiühisuste kaudu kõiki aineid ja raha. Abiandmise küsimuse selgitamiseks ja sissetuleku mõttes peetaks koosolekuid, miitinguid, pidusid jne. Annetuste ärasaatmisest, mis sünniks Eesti punaseristi kaudu, wõtaks osa keskbüroo oma täteõiguslikkude esitajatega.

See tegewuskawa saadeti Tallinna ametiühisuste kesknõukogu poolt siseministeeriumi ja Eesti punaseristi peawalitsusele.

Wastuseks teatas siseministeeriumi administratiiviasjade peawalitsus, et „Wenemaa abiandmise korraldus sünnib ainult ja üksi punaseristi kaudu, kes selleks ka selgitust toob. Muid korjanduse korraldusi, nagu agitatsiooni koosolekuid, miitinguid, pidusid jne. üleskutseid ajakirjanduses ei ole wõimalik lubada.“

Eesti punaseristi peawalitsus wastas: „Wabariigi Walitsuse otsuse järele 5. aug. s. a. on Wenemaa näljahädalistele abiandmise kord Eesti punaseristi peawalitsuse poolt kindlaks määratud, mille järele mingisuguseid iseseiswaid organisatsioone ega iseäralist kontrolli Eesti wabariigi piirides lubatud ei ole. Iga asutus, kes soowib annetusi abikorraldamiseks wastu wõtta, peab Eesti punaseristi peawalitsuselt sellekohase loa nõutama ja tegewuskawa kinnitamiseks ette panema. Annetuste ärasaatmine sünnib ainult Eesti punaseristi kaudu.“

Nende pikkade seletuste lühikene mõte on: Eesti töolisteklasse tuleb abiandmise tööst täiesti kõrwaldada. Awitamine asetati algusest peale puhtkodanlisele pinnale ja hakati abiandmist teostama kodanluse klassihuwide sihis. Wäga huwitaw on ses suhtes, kui waadelda selle Tallinna komitee koosseisu, kes wahepeal oli moodustatud Eesti punaseristi peawalitsuse juure selleks, et awitamisele abiks olla ja kelle kätte koondus kogu abiandmine algusest peale.

Komitee juhatajaks on Eesti punaseristi peawalitsuse esimees herra Leesment, tema abiks haridusminister Bauer. Peale selle kuuluvad komiteesse: Eesti lutheri usu piiskop, Eestimaa apostliku usu pea-

piiskop, kaubandus-tööstusministeeriumi esitaja Renning, välisministeeriumi esitaja Sarwa, Eestimaa wabrikantide ühisuse esitaja Luther, Tallinna börsekomitee esitaja Jaanson, Eesti tarvitajate ühisuste keskuhisuse esitaja Teetsow, Eestimaa põllumeeste keskseltside esitaja Jürman, raudteedewalitsuse esitaja Reinok ja siseministeeriumi esitaja Kübarsepp.

Teie näete selles auwäärt komisjonis on kohta leidnud kõik meie kodanlised esitajad, alates maaliitlastest ja lõpetades taewaliitlastega. Kui aga töölise organisatsioonid tulewad ettepanekuga, et neil lubataks ka oma esitajate kaudu abiandmist korraldada, siis on wastus lühikene ja eitaw: mingisugust eri-organisatsiooni ega iseäralist kontrolli ei wõi wabariigi piirides lubada. Mina ei tea mitte, missuguse määruse wõi seaduse põhjal Wabariigi Walitsus on wõimaliku leidnud olewat töolisteklasse abiandmise korraldustööd takistada, nõnda hoolimatult piirates heategewuse wabadust. See õigus loetakse arwatawaasti nii iseenesest mõistetawaks, et tarwilikuks ei ole leitud meie põhiseaduseski teda deklareerida selleks, et teda sellesama põhiseaduse põhjal tühistada wõida „riiklistes huwides“. Eelmisel koosolekul tähendas siin kohtuminister Reichman üüriseaduse arutamise puhul, et oleks suur rumalus, kui tahetakse seaduse kaudu inimestele keelata kinkimise õigust. Arwesse wõttes meie demokraatliku Wabariigi Walitsuse praksist, tuleks seda mõista wist nõnda, et tööline wõib kinkida küll mõnele waesele majaperemehele wõi teisele kodanlisele herrale, aga kui seesama tööline tahab oma näljaweeringuid ohwerdada Wenemaa näljahädalistele, pannakse käsi keelawalt töölise tasku peale ja öeldakse: „Stõp, ei tohi!“ Walitsus ei ole tarwiliks pidanud sel puhul mingisuguste motiividega esineda selle keeldmääruse põhjendamiseks. Huwitaw on tähele panna, et isegi meie kodanlik ajakirjandus, kes muidu nii agar on walitsuse otsuseid propageerima, selle keeldmääruse kohta poole sõnagagi mingisugust seisukohta pole wõtnud. Ma olen läbi sirwinud kõik meie ajalehed augusti algusest peale ja ei ole selle üli-demokraatliku keeldmääruse kohta leidnud muud märkust peale selle ühe ja ainsa „Kajas“. Ja see üks ning ainus oli loomulikult wäga kajalik ja tahtis tõendada, iseseiswale ja kommunistidele, s. t. töölistele ei tohi anda waba abiandmise wõimalust ja sel lihtsal põhjusel, et nemad on iseseiswad ja kommunistid. Lihtsalt ja selgelt

ning — rumalalt. Kuid walitsusele ja samuti meile kõigile on selge, mis selle keeldmäärusega tahetakse kätte saada. Ei midagi muud, kui töölistele otsekohe ära keelata oma nälgivatele klassiwendadele Wenemaal abiks olla. Meie walitsus, olles kaugeltki mitte nii naiiw, nagu ta mõnikord wahest näib, teab wäga hästi, et meie töölised oma waewagateenitud pennisid ei tohi meie punaseristi kodanliste herrade, prouade ja preilide kätte usaldada. Meie punanerist kandis ise ja kannab praegugi selle eest hoolt, et teda töölised mitte usaldada ei wõiks. Keegi ei saa salata, et Eesti punanerist peaaegu midagi ei ole teinud, et panna hulkades liikuma Wenemaa näljahädaliste aitamise mõtet. Meie punanerist on kogu aeg olnud, nagu ütleb üks wanasõna, kui koer, kes heinahunniku otsas: ei söö ise, ega lase ka teisi süüa. Ta ei aita ise, ega lase ka teisi aidata. Kõik see agiteeriw töö, mis siseministeeriumi administratiiwasjade peawalitsuse seletuse järele ka punaseristi ainuõigus ja monopool, on seisnud selles, et ta augusti algupoolel „Eta“ kaudu Eesti ajakirjanduses ilma saatis waewalt wiiekümne reaalse wärwitu üleskutse ja natukene hiljem kroonulikult surnud ilmetu awitamistingimiste 9-paragrahwilise määrustiku, mis awitamistahte õhutamise asemel seda ainult halwata on aidanud. Ei ole kohtadel loodud peaaegu ainustki abiandmise komiteed. Ei ole siinamaani awaldatud mingisugust aruannet meie punaseristi tegewuse kohta. Meie punaseristil ei ole aega awitamiseks, meie punanerist teeb agaralt poliitikat. Esiotsa walitses ses suhtes saamatus, sest ei olnud kusagilt „ärwida“ walmis orientatsiooni. Oma orientatsiooni loomine on alati olnud ülejõu-käiwaks asjaks meie Wabariigi Walitsusele. Tuli kobada käsi-kaudu. Natukehaawal hakkas aga asi hargnema. Wahepeal oli Ameerika abiandmine Wenemaal kindlama kuju wõtnud ning Ameerika esitaja Braun ja Wene nõukogude esitaja Litwinow Riias järgmistel tingimistel kokku leppinud: Ameerika saadab toidumoonna ainult kunni Balti sadamatesse, kuna Wenemaa hooleks jääb toidumoonna sealt, rajariikide nõusolemisel, näljahädalistele sisemaal kätte toimetada. Abiandmise komitee täiendamiseks wõib Ameerika omalt poolt isikuid määrata sarnaste Wene kodanikkude hulgast, kes on kogu rewolutsiooni aja Wenemaal asunud. Ameerika abiandmise komitee liikmed wõiwad wabalt Wenemaal liikuda, samuti wabalt Wenemaal sisse ja sealt wälja sõita.

Toiduained loetakse kunni nende äratarwitamiseni abiandmise komitee omanduseks. Ainult lastele ja haigetele wõib toiduaineid wälja jagada; wastutab selle eest nõukogude walitsus. Abiandmise komiteel on õigus toiduainete jaotamist kontroleerida. Wene organisatsioonide abi tarwitatakse ainult siis, kui see kasulikuks leitakse. Abiandmise komiteel on waba sisseweto õigus. Komitee warandust ei tohi mitte rekwireerida. Toiduainete jaotamisel ei tohi wahet teha rahwuste wahel.

Algus oli käes, ning Eesti punanerist ruttas neid tingimisi ümber panema Eesti keele ja meele. Ja punaseristi rahwuswahelisel konwerentsil 15. ja 16. augustil Genfis maadles Eesti ametlik esitaja juba wahwalt poliitilist wärwi tagatiste nõudmise tingimiseks tegemise eest. Punaseristi pärisesitajad olid küll hiljaks jäänud — nagu Eesti esitajad igalepoole ikka hiljaks jääwad — aga ega nemadki teistsuguste tingimistega seal esinenud poleks. Ameerika orientatsioon eestistatud wäljandes lõi seal läbi ainult poolikult, sest abiandmise üheks peakommissariks waliti tuntud Fritjof Nansen, kelle wenesõbraline orientatsioon warsti hakkas terawalt eralduma teiste ametlikkude awitajate omast. Eesti punanerist aga oskas lugu pidada poolest munastki ja nädalapäewad peale Genfi konwerentsi sündis esimene ja, ma kardan wäga, et ka wiimane, ime Eesti punaseristi awitamisloos: Eesti punanerist wormeeris Wabariigi Walitsuse poolt määratud krediidi arwel esimesed toiduainete rongid ja saatis need Wenemaal. Et sellest ainsast tegeliku abi aktsioonist nii lõpmata palju on kirjutatud enne ja pärast rongi ärasaatmist, siis ei oleks ma mitte üks tõsine wabariigi kodanik, kui ma siit kõrge kogu kõrgelt toolilt liigne kord nimetaks neid asju, mida sisaldas see esimene ja wist wiimane abiandmise rong. On saadetud: 1 wagun tursakala, 2 wagunit Eesti silku, 1 wagun heeringaid, 4 wagunit kartulid, 3 wagunit rukkijahu, 2 wagunit kuiwikuid, 1 wagun nisujahu (800 p.) suitsuworsti 70 punda, 1 wagun segakaupa, margariini, seepi, liha, konserwe, suhkurt jne. Reisist endast on abiandmise rongi ametlik juht Amberg pikemalt kirjutanud „Päewalehes“ ja „Kajas“. Seal ütleb herra Amberg otsekohe, et meie wälisministeeriumi saamatuse ja lohakuse tõttu ei olla olnud wõimalik kasutada abiandmist meile soowitawate tagatiste täielise saawutamise mõttes. Ta kirjutab „Päewalehes“ järgmist: „Kohe wastuwõtmise juures waksalis selgus meile, kui wähe

meie välisministeerium meid waewaks oli wõtnud. Wenemaa asjadest informeerida, sest herra Peet küsis nende ridade kirjutaselt, missuguse komitee nime peale saadetus on adresseeritud, kas ametlikule wõi seltskondlikule komiteele. Meie teada pidi aga välisministeeriumi informatsiooni tõttu ainult üks komitee olema, kus ka seltskonnategelased esitatud, kuid nüüd selgus, et neid kaks oli: esimene, ametlik korraldus — täidesaatwa keskkomitee juures töötaw abiandmise komitee ja teine — Wene seltskondliste organisatsioonide poolt moodustatud abiandmise komitee. Wiimane oli oma tegewust awanud kesktäidesaatwa komitee käskkirja põhjal 21. juulist s. a., kuid meie välisministeerium ei teadnud sellest, ehk ta teadis, aga ei informeerinud meid sellest 23. augustil, nii et meie rong Tallinnast nõukogude ametlise asutuse kesktäidesaatwa keskkomitee nime peale adresseeriti. Moskwas polnud meil seda wiga wõimalik enam kõrwaldada ja nii ei saanud meie oma saadetust seltskondlisele korraldusele, kes rahwale lähemal seisis, üle anda. Seltskondliste organisatsioonide komitee suluti ka kohe teisäl päewal peale meie Moskwasse jõudmist.“ Ja taas kirjutab ta sealsamas: „Tallinnast wälja sõites ei saanud välisministeeriumilt meie kaasabi toiduainete wiimiseks Eesti wangidele Moskwa. Kuid siiski läks meil korda 80 puuda toiduaineid Eesti ja Ungari wangidele Moskwas anda. Käisime isiklikult mõnedes wangilaagrites neid aineid wälja jagamas. Punaseristi abiandmist wangidele enamlased ei takista, kuid takistus toiduainete Tallinnast wäljasaatmiseks teeb välisministeeriumi Wene osakond. Mõned wangid said meie Moskwas olemise ajal wabaks ja teiste wabakssaamiseks on ka lootusi.“

Et edaspidi ära hoida sarnast sissekukumist, et saadetud abi otsekohe pääseb nälgiijate kätte ja edaspidi ajada abiandmist eestkätt seal, kus meil „lähemad huwid ja ülesanded,“ nagu ütleb meie mittemetlikku välisministeeriumi ametlik häälekandja „Päewaleht“, selleks asuti kiires korras awitamise tingimiste kokkuseadmisega ja warsti esitas Eesti Moskwa saadik Wares Wene nõukogude esitajale Litwinow'ile Tallinnas Eesti tingimised abiandmisel. Need on järgmised:

„Esimised tingimised on, et nõukogude Wenemaa kõik Wenemaa wangikodades ja -laagrites kinnipeetawad wangid wabastaks ja et ta meie punaseristi tunnistaks nendes tegewuspiirides, kui palju tal tuleb

tegutseda Wenemaal. Teised tingimised on järgmised:

1) Punaseristi rongile tuleb anda Wenemaa territooriumil maksuta kütteaine ja lubada tarwitada Wene raudteed kunni Moskwan ja tagasi.

2) Punaseristi personaalile ja rongiteenijatele tuleb anda täielik puutumatus tagatis, samuti kindlustus saadetuste puutumatus eest.

3) Eesti punaseristile lubada wedada ja wälja jagada teatud arw nimelisi pakkisid.

4) Meie täiewolilisele esitajale Moskwas herra Wares'ele tuleb õigus anda liikmena osa wõtta näljahädaliste abiandmise Moskwa peakomiteest. Tema äraolekul täidaks aset dr. Schtotter.

5) Eesti punaseristi esitajal peab wõimalus olema takistamata pääseda wangimajadesse ja -laagritesse, et kinniistuwatele Eesti kodanikkudele abi anda.

6) Eesti punaserist saadab oma annetused esialgu Moskwa peakomitee korraldusesse, kunni wõimalus awaneb oma osakonda asutada. Eesti punaseristi esitajal peab komitees annetuste wäljajagamise puhul kontrolliwõimalus olema ja tema soowid tuleb arwesse wõtta annetuste jagamiseks neis kohtades, kus see kõige enam tarwilik.“

Wiimase punkti lähemaks seletuseks lisab „Päewaleht“ juure järgmist: „Wiimane punkt wõimaldab meie abi toimetada niisugustesse kohtadesse, kus meie kodumaalased elawad.“

Ja taas ütleb ta sealsamas: „Lähemal ajal asutakse selle juure, kuidas wangisid wabastada ja wangidele kõige rutulisemalt abi anda.“

Üleüldse peab tähendama, et seks ajaks hakkas meil ikka enam ja enam läbi lööma „Päewalehe“ orientatsioon, s. t. Prantsuse orientatsioon, mis sisuliselt kõige terawamas wastolus Eesti kodanluse iseseiswuse ideoloogiaga. See orientatsioon on juba kord asetanud meie kodanluse enam kui rumalasse seisukorda. See oli neil päewil, kus Judenitsch Peeterburile peale tungis. Kuid õpetust meie kodanlus sellest wõtnud ei ole. Ja selles seisabki meie kodanluse „kurbloolus“, et ta peab ise endale noaga kõri kallale asuma, kui seda nõuawad „wägewad liitlased“. Wahepeal oli hargunud terve rida wälispoliitiliselt tähtsaid sündmusi, mis selleks kaasa aitasid, et rkl. Laidoner'i kawalam orientatsioon

pidi alla jääma. See esialgne orientatsioon, — nagu ei oleks meil näljahädaliste aitamise suhtes mingisuguste poliitiliste küsimustega tegemist. See järsk pööre tuli paratamata rahvusvahelistest sündmustest, mis sel ajal üksteise järele õige ruttu arenesid: Wene pagulaste pere — see kontrrevolutsiooni ja interventsiooni kõige tundelikum baromeeter näitas järsku tõusu, kui sai teatawaks Wene näljahäda. Nende häälekandjad kisendasid iga uulitsa nurgal: on tulnud nõukogude wõimu wiimane tund! Näljahäda on meie sõber — näljahäda awitab kaasa enamlaste wõimu kukutamisele! Tuleb kasutada näljahäda, et anda wiimast hoopu nõukogude walitsuse kukutamiseks ja panna maksma Wenemaal uus kord. Missugune see uus kord pidi olema, selle kohta läksid pagulaste endigi arwamised lahku. Ainult selles olid nad ühes meeles: Kommunistid maha! Tuli ette kaks üksteisele wastukäiwat wõulu. Ühelt poolt nõuti, et ei tohi olla abiandmises mingisugust ühendust Wenemaa nõukogude walitsusega, et ei tohi üleüldse anda mingit abi Wenemaa näljahädalistele. Las' surewad miljonid, see lähendaks Wenemaal nõukogude walitsuse lõppu. Mida enam näljaohwrid, seda parem meile. Teine pool oli kawalam ning pidas paremaks salajat õõnistamistööd seespoolt näljahädaliste wälise awitamispildi all. Asutati Moskwas ülewenemaaline abiandmise komitee, kuhu kuulusid nõndanimetatud „erapooletute“ kihtide esitajad. Ent tõsiasi on: nimetatud komitee asus juba algusest peale wäga wildakale alusele abiandmistöö korraldamisel. Wahekord nõukogude wõimuga terawnes iga päewaga ja arenes lõpuks nõnda kaugele, et komitee nõukogude wõimust täiesti mööda minnes tahtis hakata sõlmima rippumatuid sidemeid wälisriikidega. Kõik tegewus sihtis sinna, et komiteel enam on tegemist poliitikaga kui näljahädaliste awitamisega. Konflikt oli paratamatu ja 24. augustil saadeti komitee laiali. Seda sündmust jooksid kasutama kõik kodanlised lehed, kisades ja karjudes: nõukogude wõim ise on süüdi, et näljahädalisi awitada ei saa. Igasugune koostöötamine nõukogude wõimuga on mõttetu. Eriti wahutasid üle Wene pagulaste ringkonnad. Sai äärmiselt hoogu hüüdsõna: tõsist abi wõib anda ainult sel teel, et kukutada kommunistide wõimu.

Ja et see torm ei olnud ainult tormiks pagulaste teeklaasis, näitasid sündmused, mis arenesid tol ajal. Otsekui käsu peale läks wahekord ühelt poolt nõukogude-We-

nemaa ning teiselt poolt Rumeenia ja Poola wahel äärmiselt terawaks. Poolamaa ähwardas diplomaatilise läbikäimise lõpetamisega. Ja ei ole saladus kellegile, kes seisis selle tõstetud rusika seljataga. Prantsusmaa seadis abiandmise küsimuse kategooriliselt sõjakale pinnale, kui ta määras wahepeal rahwasteliidu juures moodustatud rahvuswahelisse abiandmise komisjoni kolm wihasemat nõukogude wõimu wastast: ärimehe Girau, kindral Pau ja tsaariaegse Wenemaa saadiku Noulensi. Eriti Noulensi määramine abiandmise komisjoni oli hoobiks nõukogude-Wenemaa näljahädalistele. Just see herra on organiseerinud mitmel ja mitmel puhul sõjariistus wastuhakkamisi Wenemaal ning on olnud igasuguste interventsiooni katsete hingeks. Ja Noulensi mõjul hakkabki rahvuswaheline abiandmise komisjon arendama abiandmist Wenemaale täiesti wälistatult kujul. Loodi mingisugune komisjon, kes pidi minema kohapeal näljahäda uurima. Abiandmise komisjon oli nähtawasti kahtlema hakanud, kas Wenemaal näljahäda ikka tõesti olemas on. Moment, mil nõuti uurimiskomisjoni Wenemaale laskmist, oli äärmiselt põnew. Läbikäimise katkestamine Poola ja Rumeeniaga rippus õhus ning nende kahe maa kaudu toetatud Petljuura ning Sawinkowi rööwbandid olid teostamas „abiandmist“ sellega, et nad piiriäärsetes maakohtades plaanikindlalt takistasid wiljakoristamist, häwitasid wiljatagawara ning rööwisid toiduainete ronge. Oli loomulik, et nõukogude-Wenemaa ettepaneku peale, lubada uurimiskomisjoni minekut Wenemaale, wastata ei saanud teisiti kui kategoorilise äraütlemisega, leides, et wõimatu on lubada uurimiskomisjoni kohapealist ekspertiisi, ajal kus kõik tundemärgid olemas selleks, et kawatsetakse uut interventsiooni. See Wenemaa äraütlemine tähendas aga tegeliku abiandmise küsimuse otsekohest mahamatmist. Rahvuswaheline abiandmise komisjon ruttas teatama, et sennikaua, kui Wenemaa keeldub uurimiskomisjoni koha peale laskmast, ei saa olla mingit juttu tegelikust abiandmisest. Ja huwitaw on tähele panna, kuidas hakati sihilikult maha tegema ajakirjanduse kaudu Fritjof Nanseni, kelle wenesõbraline orientatsioon awitamise küsimuses oli alati olnud pinnaks silmas ametlikul awitajail ja kes ei jätnud õhutamast abiandmismõtet. Kirjutati, et Nansen isiklikult ainelistel huwidest suhtes olla seotud Wene nõukogude wõimuga jne. Sellega taheti paraliseerida

Nanseni pealekäimiste mõju ja lüüa põhi alt Nanseni poolt kaitstud ettepanekul, et määrata vähemalt 10 miljoni naelsterlingi Wenemaa näljahädaliste toetamiseks. See ettepanek lükatigi rahwasteliidu kõrgemas nõukogus tagasi ning nüüd on abiandmisküsimus jäänud seisma surnud punktile. Tingitakse ning kaubeldakse selle asemel, et abi andma minna. Tingitakse ning kaubeldakse ajal, kus miljonid inimesi on ootamas näljasurm ning otsekohene hukumine.

Ma ütlesin juba enne, et meie walitsus on tunnistanud omaks selle Prantsuse sõjaka orientatsiooni ning jagab kõike neid seisukohti, mida tunnistatakse seal. Ta läheb oma wenewaenulikkuses kaugemalegi weel ja keelab otsekohe ära igasuguse abiandmise, mis mitte ei sünni punaseristi kaudu, kes aga tegelikult midagi ei tee näljahädaliste awitamiseks.

Wäga kujukalt põhjendab seda Prantsuse orientatsiooni Eesti wabariigi pipardatud tõlkes meie mitteametliku välisministeeriumi ametlik häälekandja „Päewaleht“ oma artikliga Wenemaa näljahädaliste abiandmisküsimuse kohta. Seal seatakse küsimus sellele pinnale, millele ta on seatud Wene parempoolsete pagulaste poolt ja kuhu teda on asetanud ka Prantsuse imperialistid, kes tahawad Wenemaa näljahäda kasutada selleks, et tsaariaegset wõlga wälja pressida ja nõukogude wõimu kukutada. See herra kirjutab järgmist oma artiklis, millest mõned kohad tsiteeriks. Arutades neid põhjusi, mille tagajärjel on tekkinud Wenemaa näljahäda, jõuab artikli kirjutaja diametraalselt wastupidisele seisukohale wõrreldes sellega, mida arendati abiandmisküsimuse algatamisel, kui leiti, et näljahäda põhjused põrmugi ei olene Wenemaal walitsewast poliitilisest reshiimist, ütleb ta: „Ka Eestimaa põldudel oleks kuiw kõrre ära söönud, kui siin oleks olnud Anweldt'i ja Pöögelman'i, Bleiman'i, Piiskar'i, Jonas'e ja teiste nende mõttewendade walitsus, sest ka Eestimaa põllud ei kannu midagi, kui nad jääwad harimata ja külwamata ning sinna poole on kommunistid ja isesotsid otsejoont tüürinud.

Sellest hoolimata on nõukogude riigis paiguti wäga hea wiljasaak olnud, aga niisugustes kohtades, kus talupojad weel wana wiisi said maja pidada ja kommunistid neid ei pääsenud takistama. Kuid neist paigust, kus wilja ongi, ei saa seda puuduse paikadesse wiia,

sest et liikumise ja weoabinõud täiesti häwitatud on.“

Edasi, seab tema küsimuse, kas on õigustatud nõue, et peab appi minema ja tuleb eitawale otsusele nimelt järgmistel põhjustel: „Õeldakse, kaasilm ei wõi lubada, et kümned miljonid inimesi nende naabruses nälga sureb.

Wäga õige. Aga küsitagu edasi: kas wõib kaasilm neid kümneid miljonid inimesi aastateks ja aastakümneteks armuleiwa peale panna? Pealegi, kui need kümned miljonid istuwad maailma kõige wiljarikkamal maapinnal ja ennast ise toita ei jõua ainult oma töökorraldamatuse tõttu, mingisuguse idee tõttu, mis inimese praeguses arenemisjärgus ülepea teostataw ei ole? Peab siis muu kultuurilm sedawõrd rohkem tööd tegema, et need kümned miljonid wõiks ilma tööta elada? See on ometi ülekohtune nõudmine, millel pole mõtet ega otstarbet. Wenemaa pääseb lõplikust näljasurmast ainult oma praeguse korra muutmise läbi; kui ta kommunismi kihutab kus kurat ja kindlustab töötegitajale tema tööwilja. Antagu Wene põllupidajale kindlustus, et mis tema külwab, seda tema ise oma tahtmise ja heaksarwamise järele wõib kasutada, siis on warsti Wenemaal leiwawilja küllalt, kõigist põudadest ja sirtsudest hoolimata, mitte üksi omaks tarbeks, waid ka wäljaweoks ja ta wõib naabrinaad üle ujutada odawa wiljaga.“

Ja edasi jõuab see herra otsusele, et on otse kuritöö Wene rahwa vastu, kui appi minnakse näljahädalistele. Ta kirjutab: „Õigusega mõistsime meie hukka välisriikide katsed Wenemaal sõjariistade abil, teistsugust korda maksma panna. Naabrid ei pea endid Wenemaa sisemistesse asjadesse segama. Aga ka näljahädaliste söötmine on Wenemaa sisemistesse asjadesse segamine. Kes tahtsid sõjariistus jõul kukutada kommunistide terrori, need tahtsid Wene rahwast päästa tulewase nälja eest, kes tulewad jahukottidega ja raswapiittidega, need tahawad tema hinge sees hoida kättejõudnud näljahädas. Esimesed tahtsid nälja põhjusi kaotada, teised püüawad ainult tagajärgesid pehmedada. Kuid wiimaste katse on niisama ebaõnnestaw, kui esimeste oma, sest kui põhjused jääwad püsima, siis on tundemärkide (sümptomide) vastu wõitlemine tühi töö ja waimunärimine ning nälg kaswab kõigi abinõude peale waatamata.“

Ja see herra, kellele ei lähe penni wäärtki korda miljonite inimeste kisendaw häda, lõpetab hirwitawa ütelnusega: „Selleks

ei tunne meie endid kohustatud olema, et meie Saarijärve Pao wiisil hakkaksime pooleks puukoort ehk haganaid sööma ja oma lastele söötma, et poolt lõikust siis Wenemaale saata.“

Ühtlasi ei saa ma siinkohal jätta tege- mata üleüldist tähendust meie ajakirjan- dusele. Sirwides läbi kõik meie ajalehed, mis ilmuwad wiimaseil kuul, ei ole ma neist leidnud ainukestki rida, kus oleks nii ehk teisiti üles kutsutud awitama Wenemaa näljahädalisi. Otse selle wastu — on märke üleüldist tendentsi, mis sihib sinna, et hoiatada awitamast. Meie ajalehtedele ei lähe põrmugi korda miljonite inimeste äärmine häda ja wiletsus. „Tallinna Tea- taja“ on ühes oma artiklis vähemalt seda- wõrdki otsekohene, et ta kahelda julgeb, kas maksab näljahäda kaudu kukutama minna nõukogude wõimu, et aidata selle asemele maksuwusele piiramata kaoss. Nõu- kogude wõim, olgugi halb, olla siiski wõim ja parem kui ääretu kaoss. Ent temalgi ei jätku selle juures sõnu awitamisele õhuta- miseks. „Postimees“ aga hoiatab otsekohe, et abi andes nälgiwale Wenemaal ei õnes- tataks oma riigi juuri ning aluseid. Eriti wiimasel ajal on meie ajalehed asunud terawalt eitawale seisukohale abiandmise suhtes, alates „Kajaga“ ning lõpetades „Waba Maaga“. Üleüldse pean ma ütleva otsekohe, et kogu meie ajakirjandus Wene- maa näljahädaliste toetamise küsimuses on pidanud inimlikult enam kui inetut joont. Ta on täiel määral jaganud walitsuse seis- kohta ja tõekspidamisi.

Meie aga ei tunnista neid tõekspidamisi mitte. Meie leiame, et on ebaloomulik ja lubamata, kui Wabariigi Walitsus arwab heaks wõtta ühelt rahwakihi, meie töö- listeklassilt, tema elementaarse õiguse — annetamise wabaduse.

Rahwaerakond on wihane, et kodanlise kohtu kodanlist rippumatust on rikutud. Need herrad aga leiawad olewat täitsa loo- muliku, kui seaduse rippumatust töörahwa suhtes kõige jämedamalt rikutakse ning wõetakse töörahwalt õigus annetada oma piskust näljastabatuile klassiwendadele Wenemaal. Proletaarline õigustunne peab end ajama püsti sarnase surwe wastu. Keeldmäärus peab kaotatama ja pandama maksuma täielik wabadus abiandmises Wenemaa näljahädalistele.

Ja edasi. Töörahwale ei ole ükskõik, kuidas ja missugustel tingimistel kodanline punanerist teostab oma abiandmist Wene- maale. Muidugi, kõik summad on walit- suse käes ning ta on nende faktiline pere-

mees. Aga samuti on selge, et need ning kõik teised summad ja kõik warad ning warandused üleüldse on töörahwa waewa wili. Ja töörahwal on täieline õigus üles seada oma nõudmised nende summadegi kohta, mis on määratud minema Wenemaa näljahädaliste toetamiseks kodanlise pu- naseristi kaudu. Ja siin on Eesti töö- rahwa seisukoht selge ja sirgejooneline: punanerist peab asuma appi Wenemaa näl- jahädalistele ilma miskisuguste tingimis- teta ja tagatiste nõudmiseta.

Wälja minnes neist seisukohtadest, oleme meie esinenud tänase arupärimisega ja ma panen ka ette seda arupärimist wastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: (Hääle- tab arupärimise-ettepanekut.) Seda arupärimist on toetanud 20 Riigikogu liiget, aga, et arupärimise wastuwõtmiseks 25 toetajat on waja, siis on see arupärimise- ettepanek tagasi lükatud. Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juure.

6. E. I. S. T. P. Riigi- (Arupärimise- kogu rühma arupäri- ettepaneku-tekst: mise-ettepanek Wa- Riigikogule. E. I. S. bariigi Walitsusele T. P. Riigikogu siseministeeriumi rühma arupärimine tegewuse kohta siseministeeriumi te- Pärnu maakonna- gewuse kohta Pärnu nõukogu peale surwe maakonnakoogu awaldamise asjus. peale surwe awalda- mise suhtes.

Pärnu maakonnakoogu koosolekul, 10. juunil s. a. teatasid rühmad, kes nõuko- gus enamuse moodustawad, et nad maa- konnawalitsust olewas koosseisus ei usalda ja ta tagasiastumist nõuawad. Et maa- konnawalitsus ametist ei lahkunud, siis hääletas nõukogu enamus maakonnawalit- suse ettepanekute wastu ja lükkas nad tagasi. Selle koosoleku otsuse wastu ei ole siseministeeriumi omawalitsusasjade pea- walitsus harilikus korras mitte protesteerin- nud, mispärast järeldada tuleb, et kõik otsused tehti koosolekul täiesti seaduslikus korras.

Järgmisel Pärnu maakonnakoogu koosolekul, 18. aug. s. a., luges aga maa- konnawalitsuse esimees ette siseministeeriumi omawalitsusasjade peawalitsuse kirja 5. aug. s. a. nr. 2761, milles siseministri ülesandel peale muu teatati, „et üksikute rühmade nõudmisel 10. juuni koosolekul maakonnawalitsuse liigete lahkumise kohta mingit seaduslikku alust ei ole ja maa- konnawalitsusel sellepärast oma kohuste täit-

mist jätkata tuleb kunni oma seadusliste wolituste kestuseni. Mõtleb aga maakonna-nõukogu oma tegewust ka edaspidi niisugusele alusele rajada, nagu see 10 juuni koosolekul kujunes, missugune olukord maakonnawalitsuse töö ja tegewuse täiesti seisma paneb, siis leiab juba keskwalitsus, kes iseenesestki sarnase olukorraga leppida ei saa, tarwilisi teid, et maakonnannõukogu tegewust õigetessee rööbastesse juhtida.“

Leides selles kirjas otsekohest ähwarduse teel surwe awaldamist maakonnannõukogu peale ja lubamatut nõukogu tegewuse wahele segamist, paneb E. I. S. T. P. Riigikogu rühm Riigikogule ette, pöörata Wabariigi Walitsuse poole järgmise arupärimisega:

1. Kas on Wabariigi Walitsusele teada, et siseministeeriumi omawalitsusasjade peawalitsus on siseministri ülesandel kirjaliku ähwarduse teel surwet awaldanud Pärnu maakonnannõukogu peale, ilma et tähendatud peawalitsusel põhjust oleks olnud nõukogu otsuse wastu protesteeridagi.

2. Mis mõtleb Wabariigi Walitsus teha, et sarnased nähtused ei korduks ja omawalitsuste juhtiwail asutusil (nõukogudel) wõimalik oleks omi ülesandeid täita ilma wälise surweta.

Palume wõtta see arupärimine 20. okt. s. a. Riigikogu koosoleku päewakorda.

Tallinn, Toompea, 19. okt. 1921 a.

E. I. S. T. P. Riigikogu rühma nimel:

(Allkirjad) J. Piiskar,
E. Jonas,
O. Gustawson.“)

Juhataja **K. Wirma**: Arupärimise põhjendamiseks on sõna rkl. Piiskar'il.

J. Piiskar (is.): Nagu rahwasaadikutele kätte jagatud arupärimise tekstist näha, teatasid Pärnu maakonnannõukogu koosolekul need rühmad, kes seal enamuses on, et nemad maakonnawalitsuse tegewusega, nii nagu see wiimasel ajal awaldus, päri olla ei saa ja nõuawad, et maakonnawalitsus, kes ühe ainukese wähemuses olewa rühma poolt walitud, tagasi astuks, ja sellega wõimaluse annaks moodustada uue maakonnawalitsuse, kellele oleks maakonnannõukogu usaldus ja kes oleks töötada, silmas pidades maakonnannõukogu enamuse seisukohti ja waateid. Maakonnawalitsus seda aga ei teinud, ja maakonnannõukogu tegi sellest tarwilised

järeldused, tema sellele walitsusele enam krediiti ei lubanud ja lükkas maakonnawalitsuse poolt tehtud ettepanekud tagasi. Selle koosoleku otsuse wastu ei ole aga järewalwe korras mingisuguseid abinõusid tarwitusele wõetud, mispärast peab järeldama, et nad seaduspärased olid. Järgmisel nõukogu koosolekul, 18. aug. s. a., loeti aga ette siseministeeriumi omawalitsusasjade peawalitsuse poolt saadetud kiri 5. augustist nr. 2761. Ja see kiri kõlab järgmiselt: „Nagu maakonnannõukogu 10. juuni koosoleku protokollist selgub, esines tähendatud koosolekul maakonnannõukogu liige A. Lusik sotsiaaldemokraatlise rühma nimel erakorralise teadaandega, millega maakonnannõukogu poolt 19. märtsil s. a. seaduslikus korras walitud maakonnawalitsusele umbusaldust awaldati ning missuguse teadaandega pärast poole ka teised rühmad, peale põllumeeste, ühinesid, toonitades, et maakonnawalitsus täies koosseisus ametist lahkuma peaks, sest seda nõuda nõندانimetud parlamentline kord. Maakonnawalitsus teatas nõukogule, et ta ametist tagasi ei astu.

Selle tagajärjeks oli, nagu protokollist näha, et kõik maakonnawalitsuse ettepanekud nõukogu enamuse poolt läbi kukutati, millega wõimalus wõeti terwet rida tähtsaid asju tarwiliselt läbi wiia ja teostada.

Silmas pidades eelpool ettetoodud asjaolusid ja tähele pannes: 1) et praegune Pärnu maakonnannõukogu makswa walimiseaduse järele seaduslikus korras on walitud ja tegewusesse astunud;

2) et sellesama nõukogu poolt 19. märtsil s. a. praegu tegutsew maakonnawalitsus on moodustatud, missuguse moodustamise wastu, kui seaduslikul alusel toimetatud, siseministeeriumi kui järewalwe asutuse poolt protesti ei ole awaldatud;

3) et ajutise walitsemise korra § 12-a põhjal Wabariigi Walitsuse poolt 6. septembril 1920 a. wastuwõetud ja Asutawa Kogu poolt 26. oktoobril 1920 a. muudetud ja täiendatud maakonnannõukogu walimiseaduse § 79 järele praeguste maakonnannõukogude ja nende poolt walitud maakonnawalitsuste wolitused kunni 1. jaanuarini 1924 a. kestawad;

4) et makswad seadused, arwesse wõttes seda asjaolu, et sagedane walitsusliigete wahetus omawalitsuse asutuste tegewuse peale täiesti halwawat mõju awaldaks, mingit õigust ei anna nõukogudele ja wolikogudele üleüldist nõudmist üles seada

walitsuse liikmete ametist lahkumiseks enne seaduslikku tähtaega, pealegi kui seda nõudmist parlamentlise korruga demokraatlisel alusel põhjendatakse, millele omawalitsuste seadustest alust ei leidu;

5) et nimetatud liigete lahkumine võib sündida ainult põhjustel, mis seaduses otsekohe ette on nähtud, mille kohta aga sotsiaaldemokraatlise rühma, kui ka teiste rühmade teadaannetes mingisuguseid konkreetseid põhjendusi ette ei ole toodud, — leiab siseministerium, et üksikute rühmade nõudmisel 10. juuni koosolekul maakonnawalitsuse liikmete lahkumise kohta mingit seaduslikku alust ei ole ja maakonnawalitsusel sellepärast oma kohuste täitmist jätkata tuleb kunni oma seadusliste wolituste kestuseni.

Mõtleb aga maakonnanõukogu oma tegevust ka edaspidi niisugusele alusele rajada, nagu see 10. juuni koosolekul kujunes, missugune olukord maakonnawalitsuse töö ja tegewuse täiesti seisma paneb, siis leiab juba keskwalitsus, kes iseenesestki sarnase olukorraga leppida ei saa, tarwilisi teid, et maakonnanõukogu tegevust õigetessee rööbastesse juhtida.

Ma pean tähendama, et miski pärast neid õigeid rööpaid ei ole senni tarwitatud, see on maakonnanõukogu neile juhtida ei ole piüdnud ei omawalitsusajade peawalitsus ega ka siseminister. Küll on aga see asjaolu loonud seisukorra, mis Pärnu maakonnanõukogu tegevust täiesti halvab. Mis selle kirja juures kõige iseloomulik, on kirja lõpp, kus otsekohe maakonnanõukogu ähwardakse ja õigeid teid lubatakse leida, et maakonnanõukogu tegevust õigetessee rööbastesse juhtida. Meie teame ja tunneme väga hästi neid õigeid teid, mis siseministril on olnud, teame, kuidas tema neid „õigeid rööpaid“ oma abilistega on käsitanud ja seadnud ja teame, et need lõpewad türmides. Teame ka, mis nende inimestega on sündinud, kes nende „õigete rööbaste“ kaudu trellide taha on sattunud. Et herra siseminister ka maakonnanõukogu sarnastele rööbastele juhtida tahtis, selle juures pole meie kunagi kahelnud ja ei kahtle ka selle juures, et Riigikogu enamus oma päilapse, siseministri, „õigete teede“ otsimise ka siin heaks kiidab, nagu ta tema sennised sammud heaks on kiitnud, kuigi siseminister kõnealolewal juhtumisel oma „rööbastesse juhtimist“ on laiendanud juba Tööerakonnani. Tööerakonda sunnib see igatahes seisukohta wõtma, kas ohwerdada oma parteilasi, nende seas ka üks Riigikogu liige, wõi mitte heaks kiita sisemi-

nistri teguwis. (A. Weiler (töer.) kohalt: Mis Te agiteerite! Wahelhüüded ja naer Tööerakonnast).

Oli ju Tööerakond Pärnu maakonnanõukogus, kes ühines protestiks põllumeeste wastu pahempoolsetega. (A. Weiler (töer.) kohalt: Meie ohwer on juba toodud!) Oleks tarwilik, et see ohwer ka awalik oleks, kuid see on juba Tööerakonna oma sisemine asi.

Siseminister räägib oma kirjas maks-wast korrast, kuid ei näita selle juures mitte, missugune paragrahw annab omawalitsusajade peawalitsusele õiguse ähwardada. Oleks väga huwitaw, kui siseminister wastaks, missuguse paragrahwi järele siin toimetati.

Meil on aga selge, et siseminister siin maakonnanõukogu tegevust juhtida on tahtnud oma heaksarwamise järele, et ta maakonnanõukogu on wõtnud asutusena, kes mitte ei peaks iseseiswalt talitama, waid juhtnõore saaks siseministrilt, kes ta tegevust juhiks teatawate rühmade, eriti Põllumeeste rühma huwides. Kui juba nõnda kaugele on jõutud, siis pole enam wajagi maakonnanõukogu, waid pandagu ametisse satraapid, kreisiülemad, nagu nad tsaarialjal olid.

Edasi tuleb küsida, mis on siis maakonnanõukogu teinud, et teda sarnaselt ähwardati. Maakonnanõukogu enamus lükkas tagasi ettepanekud, mis temale wastuwõetawad polnud. Maakonnanõukogu on ju ometi asutus, kelle näpunäidete ja juhtnõoride järele maakonnawalitsus peab tegutsema. Sellega oli maakonnanõukogul õigus ettepanekuid, mis temale wastu wõtmatud, läbi kukutada. Leidis aga siseminister selles tegewuses midagi seaduswastast, siis oli tal õigus maakonnanõukogu 11. oktoobril 1919 a. antud järewalwe seaduse põhjal wastutusele wõtta. Selle järewalwe seaduse § 4 ütleb: „Järewalwe wõimaldamiseks saadetakse linnawolikogude ja maakonnanõukogude protokollidest ära kirjad 7 päewa jooksul peale koosolekute lõppu siseministrile, kellel õigus kahe nädala jooksul peale ära kirjade kättesaamist administratiiw kohtu korras protesti awaldata otsuste wastu, kui ta neis seaduserikkumist leiab ja protesteeritud otsuse täidesaatmist kunni kohtuotsuseni seisma paneb.

Tähendus: Protesti awaldamise tähtaeg linna- ja maakonnawalitsuste eelarwete kohta on üks kuu“ ja § 5 ütleb: „Leiab siseminister rewideerimisel ehk muul teel saadud andmete põhjal linna- ja maakonna-

walitsuste tegewuses seaduse rikkumist, millel kuriteo tunnismärgid puuduvad, siis annab ta sellest wastawale omawalitsuse asutusele teada ja määrab tähtaja seadusliku korra maksma panemiseks. Kui määratud tähtaja jooksul seaduse rikkumise kõrwaldamisest pole teatatud, on siseministril õigus pöörata kahe nädala kestes pärast nimetud tähtaja lõppu sellekohase protestiga administratiiv kohtusse ja seisma panna protesteeritud tegewus kunni kohtuotsuseni.“ Need on wõimupiirid, mis järeilwalwe seadus siseministeeriumile annab maakonnakohtude suhtes. Neid ei ole siseminister tarwitunud. Ei ole protesti awaldanud, ei ole tähtaega määranud seaduse rikkumise kõrwaldamiseks jne. Uhe sõnaga kõik wõimalused, mis see seadus ministeeriumile annab, on kasutamata jäetud ja on mindud teed, mida seaduses kusagil ette nähtud pole, on ähwardustega katsetud surwet awaldada. Peab järeldama, et siseministeerium selle tee walis sellepärast, et maakonnakohtude mingisuguses seaduse rikkumises süüdistada ei saadud. Sellepärast toimetab siseministeerium jällegi selle „maksma korra“ põhjal, nagu siseminister seda ennegi mitu korda on toonitanud.

Edasi kõneldakse kirjas „nõndanimetud parlamentlisest korrast demokraatlisel alusel“, milleks omawalitsuse seadustes alust ei leidu. Wõib ju olla, et ei leidu alust, sest omawalitsuse seadused on weneaegsed, tsariaegsed seadused, mis muidugi ei ole kokkukõlas parlamentlise korraga demokraatlisel alusel. Neid seadusi tarwitabki omawalitsusasjade peawalitsus ja juhatab nende juure ka maakonnakohtu. Wäga iseloomulik on, et herra siseminister on tarwilikuks pidanud oma kirjas kõneleda nõndanimetatud parlamentlisest korrast. Meie oleme alati rõhutanud, et Eestis on demokraatline kord ainult jutumärkides. Meile on ägedasti wastu waieldud. Nüüd tuleb aga siseministri ülesandel omawalitsusasjade peawalitsus ja ütleb sedasama. Tähendab, nüüd on ametlikult selle „nõndanimetatud parlamentlise korra“ nõndanimetatud siseminister ise meie seisukoha õigeks tunnistanud selle parlamentlise korra kohta. Maakonnakohtu talitaski selle „nõndanimetatud parlamentlises korras demokraatlisel alusel“ järele ja arwas oma pühas naiwsuses, et ta õieti teeb.

Omawalitsusasjade peawalitsus oma kirjas seletab edasi, et maakonnakohtu wäljaastumine maakonnawalitsuse wastu wiimase tegewust halvab. Kuid just sise-

ministeerium on oma teguwiisiga maakonnawalitsuse tegewust halwanud. Oleks siseministeerium asja loomulikult areneda lasknud, oleks see ammu likwideeritud olnud harilikus korras ja maakonnawalitsus ja maakonnakohtu oleks ammugi õigetes rööbastes olnud, ja poleks teda waja sinna ähwardustega juhtida. Igatahes on wäga huwitaw motiiv selles kirjas, kus öeldakse, et makswad seadused ei õigusta maakonnakohtu maakonnawalitsuse lahkumist nõudma, kuid sealsamas ei ütle siseminister, et oleks seadusi makswas korras, mis seda keelaks. Astunud sammu üle ei leidu paragrahwi ei poolt ega wastu. Herra siseminister on asunud seisukohale: paragrahwi ei ole, tähendab on keelatud. Kui nüüd herra siseminister leiaks tänawalt inimese, kes kõnnib ja kaupluse silta loeb ja kui tema mitte paragrahwi ei leia, mille järele see tegewus lubatud on, siis loeks tema muidugi ka selle inimese tegewuse seaduswastaseks. Nagu herra siseminister maakonnakohtu ähwardab, niisama wõib tema ähwardada ka seda siltidelugejat. See on kõige kitsarinnalisem, kõige wanameelsem seadustest arusaamine, mis siseminister on käsitanud, ja seda tahtsingi ma alla kriipsutada.

Ma tähendasin juba, et wägipulgawedamine kestab edasi, ühel pool wähemuses seisew Pöllumeeste rühm, kelle käes on maakonnawalitsus ja keda toetab herra siseminister, otsides teid ja rööpaid, kuhu maakonnakohtu juhtida ja teisel poolt maakonnakohtu, kes on pandud sarnasse seisukorda, et üleüldse tegutseda ei saa. Ei wõi ju nõuda, et nõukogu teeks otsuseid ja nende täidesaatmise annaks asutuse kätte, kes temale otse risti wastu töötab. Herra siseministri toetusel on tegewuswõimalus maakonnakohtu täiesti wõetud.

Ma pean tarwilikuks Riigikogule ette lugeda teadaande, mille tegi üks Pärnu maakonnakohtu liige, nimelt Tööerakonna esitaja herra Liwak, kui siseministeeriumi kiri ette oli loetud. Teadaanne käib järgmiselt: „Siseministeeriumi kiri sisaldab ähwardust nõukogu liigete wastu: lubatakse teid leida nõukogu tegewuse õigesse rööbastesse juhtimiseks. Kas tehetakse sundida nõukogu liiget, millal ta peab käe üles tõstma ja alla laskma. Protesteerin sarnase seisukorra wastu ja lahkun koosolekult.“ Tähendab, juba Tööerakonnale oli see otsus niiwõrd wastuwõtmatu, et tema esitaja oli sunnitud keelduma edaspi-

disest tegewusest maakonnanõukogus, kuni see konflikt lahendatud saab. On arusaadaw, et ka teised rühmad, kes leidsid enesele niisama wastu nägu löödud olewat, samale seisukohale asusid. Ja praegu on oktoobri teine pool, kuna sündmus alguse sai juba 10. juunil; senni ei ole herra siseminister mitte heaks arwanud seda asja lahendada.

Ma tahaks küsida, milleks seda siis kõike waja on? Ei ole minu arwates võimalik teist seletust, kui ainult see, et siseminister on asunud häwitama omawalitsusi, et neid keskwalitsuse tööriistadeks muuta, kellel ei ole oma arwamist ega ka arusaamist. Teiste sõnadega: see siseminister, kuuludes Rahwaerakonda, kes alati on rõhutanud, et tema on demokraatlike mõtte kaitsja ja esitaja, on asunud teostama seda „nõndanimetatud demokraatiat“ alusel, nagu tema erakond sellest aru saab. Meie muidugi ei looda Riigikogult, et tema selles küsimuses mingisuguseid uusi teid rajaks ja ei ootagi ka seda, et meie arupärimisel soowitawad tagajärjed oleks, sest meil on küllalt tõendus selleks, et walitsew kurs ikka oma rada edasi läheb. Meie rühm on aga tarwilikuks pidanud selle arupärimisega esinedes kõnealolewa asja peale tähelpanu juhtida. Teen ettepaneku see arupärimine wastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: On ettepanek tehtud seda arupärimist wastu wõtta. (Hääletatakse.) Ma näen, et seda ettepanekut toetawad rohkem, kui 25 Riigikogu liiget ja sellega on see arupärimine wastu wõetud. Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

7. Eesti Rahwaerakonna Riigikogu rühma arupärimisettepanek Wabariigi Walitsusele kohtuwõimu rippumatuse rikkumise asjus.

(Arupärimisettepaneku tekst: „Riigikogule.

Wabariigi kohturingkondades on wiimastel nädalatel tunda elawat ärewust selle üle, et ühe täht-

sa majandusliku küsimuse kohtuliku arutuse eel on wastawa kohtu esimees riigiwanema juure kutsutud, kus on katsutud seks mõju awaldada, et kohus arutuselolewat asja teatawas mõttes otsustaks. Kohturingkonnad näewad selles Wabariigi Walitsuse katset wabariigi põhiseaduses kindlustatud kohtu iseseiswust ja rippumatust rikkuda. Sarnase nähtuse pärast on kõik kohturingkonnad tõsiselt erutatud.

Kohtutegelaste keskel walitsewat ärewust tõstab weel asjaolu, et riigiwanema asetäitja kaubandus-tööstusminister J. Kukk on kõnelolewa kohtuotsuse puhul ajakirjanduse kaudu seletanud, — Wabariigi Walitsus kawatsewat Riigikogule eriseaduse eelnõuga esineda, millega sarnaste asjade otsustamine kohtuwõimkonnalt ära wõetaks.

Wabariigi Walitsuse mõjuawalduse katsest kohtu peale on teated isegi ajakirjanduse weergudele ulatanud. Kõikide iseteadlikkude Eesti kodanikkude meeli täidab õigustud imestus ja rahutus sarnaste kahetsuswäärilikkude nähtuste pärast.

Wabariigi Walitsuse poolt ei ole aga erutawaid tõsiasi mitte ümber lükatud.

Et Riigikogul, kui Eesti rahwawõimu ülemal esitajal, kohuseks on põhiseaduse waimus selle üle walwata, et Eesti kohtu rippumatus, kui Eesti kodanikuwabanduse mõjuwam kindlustus ja Eesti õigusriikluse tähtsam alustugi, walitsuswõimu, kui ka iga muu wälise mõjuawalduse wastu kaitsitud oleks, siis paneme Riigikogule ette Wabariigi Walitsusele järgmise arupärimisega esineda:

Kui Wabariigi Walitsusel teada on eelkirjeldatud tõsiolud, mis Eesti kohtu iseseiswusele ja rippumatusele haawawad, mis mõtleb siis Wabariigi Walitsus teha seks:

1) et kohtu mõjuwõimule ehk autoriteedile sündinud haawamise eest tarwilikku rahuldust muretseda;

2) et sarnaste kohtuwõimu rippumatuse rikkumiste wõimalusi edaspidiseks kõrwaldada?

Tallinnas, 18. oktoobril 1921 a.

Riigikogu Eesti Rahwaerakonna rühma nimel:

(Allkirjad) J. Tõnisson,
J. Järwe,
A. Birk.“)

J. Tõnisson (rhw.): Aulikud rahwaasadikud! Eesti Rahwaerakonna arupärimise olulisi aluseid ei tarwitse mul lähemalt mitte selgitama hakata. Nad on juba iseenesest selged. Et aga kõik rahwaesitajad Eesti Rahwaerakonna arupärimist õieti hinnata teaks, olgu põhimõtted ja põhiwaated, mis arupärijaid juhtinud, lühidalt ära tähendatud. Meie oleme riigi rajamise ajajärgust õnnelikult üle jõudnud, tänu õnnelikule saatusele ja Eesti rahwa sisemisele jõule. Nüüd on meil käes niisama tähtis ajajärk, mil meie peame näitama suurt

loomewõimu. Meie peame enestest awal-dama nii suurt jõudu, et Eesti riiklikku ise-olemist kindlustada, et Eesti riigi hoonet ehitada niisuguseks, et tema wõimaldaks rahuldada nüüdse põlwe ülemaid elunõu-deid, ühtlasi aga saaks kandwaks jõuks Eesti rahwuslises elus.

Selles ajaloolises töös ei ole mitte ainult sellest küll, kui antakse seadusi ja tõmma-takse teatawaid alusjooni, mille järele peab riigi ehitamistöö kujunema, waid weel tähtsam on see, kuidas riigi ehitamise tege-liku tööga tahetakse korda saada. See juures ei ole tähtis mitte ükski wäline kord, millega teostatakse seadusi, waid iseäranis tähtis on sisemine hingeelu, millega min-nakse riigielu ülesannete täitmisele.

Meie oleme kõik paratamatalt seotud oma minewikuga sellest ajast, kus meie rah-wusline meel ei tohtinud ennast wabalt awal-dada. Meie oleme Wene wõimu päe-wilt ühes toonud suure osa wõõrast hinge-elust, millest aga Eesti rahwas peab püüd-ma ennast wabastada. Meie rahwa hing peab ennast waba tundma iseseiswas Eesti rahwusriigis. Meil peab nüüd olema igal sammul iseenestele aru anda, kui palju was-tab meie teguwiis Eesti riikluse uuele wai-mule. Ei tee meie seda mitte, siis jääb puudulikuks Eesti riikline ehituse töö. Ise-äranis on meil aga nagu loomusunniliseks wastutõukeks endisele wabaduseta ajajär-gule — luua ja leida Eesti riikluses õigus-riikluse aadet. Kuidas see õigusriikluse aade ennast meie riigielus ilmutab, see on tähtis iga kodaniku tegelises elus.

Meie oleme nii sagedasti Lääne poole waadanud, suure Briti riigi elusse süwene-des, et jälgida neid juhtmõtteid, mille järele see esimene wabadusrahwas on loo-nud aastasadade jooksul oma õigusriikluse. Seal näeme meie, et üks esimestest alus-tagedest Inglis riiklusele ja kodanlisele wabadusele on — Inglis kohus. Meie ise oleme seda oma noore riigi rajamisel tunda saanud, mis tähendab Inglis elus kohus. See oli siis, kui meie enne õiguslikku tun-nustamist, alles de facto riigina pidime esi-nema väga suures majanduslikult tähtsas küsimuses Inglis kohtu ees. See oli „Kaja-ka“ protsess. Enne weel kui Eesti waba-riik Inglis walitsuse poolt de jure sai tun-nustatud, oli just Eesti wabadussõja edu-kas arenemine selleks tõukejõuks, et Ing-lismaal väga tähelepanelik Eesti rahwa riiklise enesewabastuse wastu oldi. Siiski walitses umbusaldus ja selguseta olek Inglis seltskonnas ja eriti Inglis äri-ring-

kondades, kellega katsuti noore Eesti riigi elunõuete kohaselt ühendusi otsida. Kõik tõsised ettepanekud pidid kõrwale jääma just sellepärast juba, et seal ei teatud, mis wäärtus Eesti riigi iseolemisel tegelikult on. Kaheldi, kas sellest ülepea tõsiselt maksab kõneleda. Kui selle peale sai tähen-datud, et Suur-Britannia walitsus on selge sõnaga Eesti wabariiki de facto tunnustanud, siis seletati üsna awalikult, et see rohkem diplomaatiline asi olla, millest ei saa kinni hakata Inglis ärimees ja kapita-list jne., kellel tarwis oleks uue riigiga tegelikku wahekorda luua. Niipea aga, kui Inglis riigikohus oli awalikult tunnustanud, et Eesti riik kui de facto iseseisew, on õigustatud warandusliste nõudmistega esi-nema, ja selles mõttes Inglis kohus ei hakka mitte neid asju arutama, mis Eesti wabariigi kohustesse kuuluwad, oli mee-le-olu juba järgmisel hommikul kõigis ring-kondes sootu teine. Soowiti õnne: — Teie olete iseseisew riik, sest seda ütleb Inglis kohus!

Nii suur wõim on Inglis kohtul. Iga kodanik, nii lihtne kui ka kõige kõrgemal astmel seisew isik, teab kindlasti, et ei ole mingisugust kahtlust selles, mis Inglis kohus on ütelnud, see on õige ja see peab nii olema. See tähendab aga Inglis riikli-ses, awalikus, kui ka ärielus rohkem, kui seda eemalt waadates teatakse hinnata. See annab igale Inglis kodanikule selle kindlustunde, mida mitte ükski habeas cor-pus act ei ole loonud, waid õiguse tegelik maksmapanek aastasadade jooksul. See uhke enesetunne, mida ka üleolew Civi-s Romanus sum — „Rooma kodanik olen“ — ülesse ei kaalu, on pärit sellest õhkkonnast, mis on kujunenud tegeliku õiguseaate maksma panemise teel Inglis iseseiswa ja rippumatu kohtu läbi, missugune ka ei oleks walitsuswõim Suur-Britannias mis-sugune rühm ehk erakond ka ei walitseks, kellegil ei ole kahtlust, et keegi oma wõi-muga ei saaks Inglismaal, suures Briti riig-is, korda saata muud kui seda, mis õige ja kohus, sest kõige üle walwab Inglis kohus. Missuguse julgustunde see igale ini-mesele poliitilises elus annab, seda peate teie nägema Suur-Britannias, kus ükski ei karda ühtegi wõimu tõe ja õiguse eest wälja astudes, oma aadete eest wõideldes, jäädes seaduslikkuse ja õiguse piiridesse. Niisama on ka tähtis igale kodanikule just tegelikus elus kindlustunne, et ükski wäline mõjuawaldus ei saa ülekohtuselt wäärata mingisuguseid ainelisi ega majanduslisi huwisid just selle tõttu, et walitseb kõikide

üle, ka kõige kõrgemate võimude üle, Inglis kohus.

Kujutage nüüd ette, et meie tahame saada niisamasuguseks kultuuriliseks rahwaks iseseiswa riiklusega, kui on Briti riigiga Inglis rahwas; küll wäiksemal kujul, aga selsamal määral. Kas wõib olla ülepea kahtlust, et lähtekohad peawad olema needsamad, mis olid Inglis rahwal aastasadade jooksul, kus kellegil ei tohtinud mõttesegi tulla milgil teel mõju awaldada Inglis kohtute peale, ei paremalt ega ka pahemalt poolt! Kui aga meil nüüd awalikult ajalehtedes kirjutatakse, et kohtu peale on riigiwõimu esitajad mõju awaldanud; kui laialiselt üle terve riigi Eesti kohturingkondades walitseb teataw kibedus ja ärewus abituse pärast, millesse Eesti kohtunik sattuma peab, kui niisugused nähtused, millest juba awalikult kõneldakse, korduvad, — kui kõike seda tuntakse ja kuulatakse ja siiski Eesti rahwaesituses waigitakse, siis ma tahaksin teada, missugused lootused on Eestil, õigus-riiklises suhtes wälja areneda piiramata õigustunde ja seaduslikkuse maaks ja saada tõsiseks õigusriigiks?! Kuulen, ei ole ise lugenud, meil olewat ajalehti, kes otsiwad nii isukalt, kust midagi leida, mida turule wõiks tuua, et riiwata arupärijate ausameelsust ja esile tuua kõrwalisi eihte, selle asemel et näidata, missugused rahwusriiklikud tõsised juhtmõtted meid on tegewusele ajanud. Katsutagu! Kõik sihilikud seletused, isegi kriisidega kollitamine, ei ole mõõduandwad nendele, kes teawad, et siin ei ole mitte wäike rühmaga erakonnaasi kaalu peal, waid terve rahwariikluse ja Eesti rahuliku arenemise küsimus! Kui meie tahaksime kuulda ja waikida, siis tuleks kätte lugu, kus, nagu ladinlane ütleb, „waikides karjutakse“. Rahwusriiklise arenemise teel ei aita niisugune waikiw karjumine rahwast mitte edasi, waid sisemine rikkimine, halwene mine, demoralisatsioon wõtab selle tagajärjel laialt maad. Meil on kõneldud kuritarwitustest, küll seltskonna kihtides, küll ametnikkude ringkondades. Ei jõuta mitte küllalt hurjutada wäärnähtusi, mis ette tulewad. Kahtlustatakse sagedasti ka ülekohtuselt, nagu oleks seal mingisugune süsteem olemas kuritarwituste warjamiseks jne. Seejuures peab ometi olema nii nagu wiimaseks ankruks kodaniku enesetundele, et iga wäärnähtuse, iga kuritegewuse wastu on kindel rohi olemas — Eesti kohtuwõim! Peab kindel tunne olema, et kui ka midagi juhtub, mis wahest wiiks eksiteele, Eesti

erapooletu kohtuwõim ei jäta kedagi karistamata, tulgu eksitus paremalt, wõi pahemalt poolt; madalalt, wõi kõrgelt! Kui aga Eesti kohus kaotab rahwa iseteadwuses ja laialiste hulkade enesetundes selle seisukoha, kuidas tahate teie siis tasuda seda tühja kohta? Meie oleme kohustatud wõimalusi looma selleks, et selgitataks need asjaolud, millest awalikult juba kõneldakse. Näidatagu, et see tühi on! Tehetagu tõeks, et need süüdistused põhjendata, rahuldatus — mitte mööda minnes tõsistest asjaoludest, waid ausameelselt! Kui oleme rahuldanud üle terve Eesti riigi kõigi kodanikkude õigustatud enesetunnet, siis on Eesti Rahwaerakonna arupärimine oma sihile jõudnud! Ja sellepärast soowitan ma seda wastu wõtta.

Juhataja **K. Wirma** (Hääletab arupärimise-ettepanekut) Mul näib, et kaugelt üle 25 Riigikogu liikme selle arupärimise wastuwõtmist toetawad. Häälte äralugemist ei nõuta, siis on see arupärimine wastu wõetud. Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

8. Põllutööliste Töökaitse komisjoni aruandja tööaja ja palgaolude korraldamise seadus — A. Schulbach: Eelmisel Riigikogu koosolekul pani rkl. herra Johanson ette „põllutöö-

liste tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse“ wõtta juure uus paragrahw 13-a järgmise sisuga: „Alaealistel kunni 16 aastani on öötöö õhtul kella 7 kunni hommikul kella 6-ni keelatud.“ See paragrahw waadati töökaitse komisjonis läbi ning töökaitse komisjon paneb ette seda parandust tagasi lükata järgmistel põhjustel: Komisjon leidis, et palgalisi alaealisi enam-wähem juhusliselt tarwitatakse, näituseks peenardekitkumiseks jne. Töö, kus alaealiste tööd sihikindlalt tarwitatakse, on nimelt karjaskäimine wäkemajapidamistes. Komisjon pidi tunnistama, et sinna täiealist tööjõudu asetada wõimalik ei ole, nimelt täieealise tööjõu puudusel. Teiseks ei ole aga mitte wõimalik seda läbi wiia, et kari õhtul kell 7 koju tuleks ning hommikul mitte nii wara wälja ei läheks. Ka ei leidnud komisjon wõimaliku olewat, nii ütelda, kahte wahetust sisse seada, et hommikul ja õhtul käiks karjas täieealised ja päewaajal — alaealised. Kõiki neid asjaolusid silmas pidades jõudis komisjon otsusele, et see parandus wastuwõtmata on.

L. Johanson (sd.): Töökaitse komisjoni ettepanek, et seda paragrahwi, mis alaealiste tööjõu kurnamist kaitseb, tagasi lükata, tundub täiesti iseäralikuna, niisama ka need põhjendused, mis siin ette toodi. Nimelt üteldi, et alaealiste tööjõudu võib tarwitada ainult kergemateks abilöödeks, aga mis mõeldakse siis kergema abitöö all, see on lahtine küsimus. „Kergem töö“ võib väga hästi ka olla äestamine, kartuliwõtmine jne. Aruandja üles ka, et alaealiste arw, keda põllutöös võib tarwitada, on piiratud, see tähendab 12—16 aastani. Arusaadaw, et ei võiks põllutööle minna 6, 7 ja 8 aastased. Aga ma arwan, et Eestis minnaks veel nii kaugele, et ka neid alaealisi hakatakse tarwitama põllutöölistena. Alaealiste kaitset sisaldawad kõik töökaitse-seadused ja tunduks väga wastoluna, kui nüüd siin katsetakse seda kätte saada, et alaealised mitte põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse alla ei käi. Mina ei hakka sellest rääkima, sest see peaks igaühele selge olema, kuidas ühetooniline ja kauakestew töö alaealiste peale niihästi füüsiliselt kui ka waimliselt väga wäsitawalt mõjub. See peaks nüüd ometi ka üheks suureks põhjuseks olema, et seda küsimust tõsiselt wõtta. Siin pörkawad praegu kaks huwi kokku: ühel pool on üksiku majapidaja huwi ja teisel pool riikiline huwi. Kui nüüd tahetakse meie põllumeestele wõimalust anda alaealisi tööjõudusid tarwitada ilma piiramata, siis tunnistab see, et Eesti riigis hinnatakse üksikute isikute huwisid enam kui riiklisi huwisid.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on komisjoni aruandjal.

Aruandja A. Schulbach: Ma wõtan sõna rohkem asjaliseks märkuseks. Rahwaesitaja Johanson ei ole wist § 3 hoollega läbi lugenud, sest seal on väga selgelt ära määratud, missugused tööd abitöödeks loetakse. Asjata oleks veel selgitama tulla, et ka kündmine abitööde hulka kuulub. Igatahes arwan, et kui rahwaesitaja Johanson'i arwamise järele § 3 küllalt täpisepealselt defineeritud ei ole, siis oleks pidanud tema § 3 arutamise juures ses suhtes sõna wõtma.

Juhataja K. Wirma: Ma panen hääletamisele rkl. L. Johanson'i ettepaneku, mille kohta komisjoni seisukoht on eitaw. Riigikogu liikmed teewad sellest hääletamisel tarwilised järeldused. (Hääletatakse.) Paragrahw on poolt saanud 17 häält ja wastu 29 häält, sellega

on see paragrahw tagasi lükatud.

Sellega on põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse kõik paragrahwid II lugemisel läbi hääletatud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure, seaduseelnõu wabariigi walitsemise ajutise korra § 12-a („Riigi Teataja“ nr. 109 — 1919 a.) ära kaotamise kohta — III lugemisel. Sõna on komisjoni aruandjal. (Aruandja ei ole kohal.) Sõna on rkl. Strandman'il korra kohta.

9. Järgmise koosoleku aja ja päewakorra kindlaksmääramine.

O. Strandman (töer.): Ma teen ettepaneku otsustada homme koosolekut kell 5 p. l. ära pidada ja päewakorda wõtta põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seadus — III lugemisel. (Wahelhüüded: Üüriseadus ka!) Üüriseadust ei saa päewakorda wõtta, sest ei ole 3 päewa esimesest lugemisest möödas.

Juhataja K. Wirma: Selle ettepaneku kohta sõna ei soowita, panen ta hääletamisele. (Hääletatakse.) Täna. Wastu ei ole keegi. Sellega on homme koosolek ja päewakord ära otsustatud.

10. Seaduseelnõu wabariigi walitsemise ajutise korra § 12-a („Riigi Teataja“ nr. 109 — 1919 a.) ära kaotamise kohta III lugemisel.

Üleüldise komisjoni aruandja A. Palwadre (loeb): Seaduseelnõu wabariigi walitsemise ajutise korra § 12-a („Riigi Teataja“ nr. 109 — 1919 a.) ära kaotamise kohta.

Juhataja K. Wirma: Sõna ei soowita. Panen pealkirja hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja A. Palwadre (loeb): § 1. Wabariigi walitsemise ajutise korra § 12-a („Riigi Teataja“ nr. 109 — 1919 a.) kaotab oma makswuse.

Juhataja K. Wirma: § 1 kohta sõna ei soowita. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see paragrahw wastu wõetud. III lugemise lõpul tuleb terve seadus lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on terve seadus III lugemisel wastu wõetud, ja see päewakorra-punkt läbi.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure:

11. Wabariigi Walitsuse poolt ajutise walitsemise korra § 12-a põhjal wastuwõetud määrus kütteainete keskkomitee likwideerimise kohta.

Kuna aruandjat koosolekule ei ole ilmunud, siis ei saa Riigikogu seda päewakorra-punkti arutada, ja läheb järgmise päewakorra-punkti juure:

12. Wabariigi Walitsuse poolt ajutise walitsemise korra § 12-a põhjal maksmapandud seadus patendi, kaubamärkide ja mudelite maksu-määrade muutmise kohta.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Kanna**: Juba kewadel wõeti kaubamärkide seadus wastu, kus Wene rubla eest arwati 100 Emk. Wahepeal on aga selgunud, nagu siin walitsuse seletuskirjast näha on, et

nimelt patentide kaubamärkide asjus see

maks liiga kallis on ja sellepärast siis wõrreldes wäljamaa markadega Wabariigi Walitsus § 12-a põhjal uue seaduse maksma pannud järgmisel kujul, nimelt et leiduspatentide eest arwatakse Wene rubla — 30 Emk., kaubamärkide eest — 50 Emk. ja mustrite ja mudelite eest 100 Emk. Rahaasjanduse komisjon leidis, et see seadus tuleb Riigikogule kinnitamiseks ette panna, missuguse ettepaneku ma teen.

Juhataja **K. Wirma**: Sõnasooiwaid ei ole. Ma panen rahaasjanduse komisjoni ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on otsustatud seda seadust kinnitada. Sellega on tänane päewakord läbi. Järgmine koosolek ja päewakord on kindlaks määratud. Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 1.30 min. lõunal.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **K. Wirma**.

Abisekretäär **W. Pezold**.